



# ჩვენნი სოფელი

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ყოველთვიური გამოცემა

0350სი / 2018

N6(33)



1918-2018

## წელი

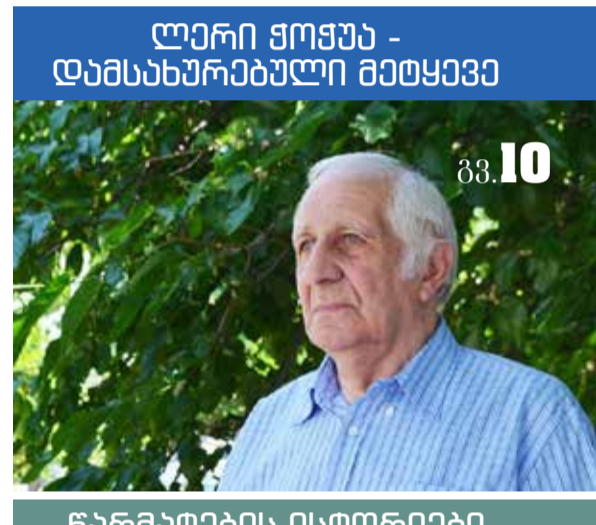
### საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებიდან



„ყველას ვულოცავ პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებიდან 100 წლის იუბილეს. ჩვენთვის ძალიან საამაყო დღეა. 26 მაისი არის იმ რესპუბლიკის დაარსების დღე, რომელიც დაფუძნებული იყო მონიავე ჰუმანურ იდეებზე, ევროპულ ღირებულებებზე. მნიშვნელოვანია, რომ ჩვენ ისტორიულად ამ ღირებულებების მატარებელი ქვეყანა ვართ.“

დღეს საქართველო ყველაზე ახლოსაა იმ ღირებულებებთან და მიზნებთან, რომელიც 100 წლის წინ, 1918 წელს დამფუძნებელ კრებას ჰქონდა.

რაც შეეხება ჩვენი სამინისტროს წარმოდგენილ სტენდებს; მრავალფეროვანი არჩევანი გვაქვს, როგორც აგროსასურსათო პროდუქციის, ისე იმ ფლორის სახეობების, რომელიც საქართველოშია; ის სიმდიდრე და ბიომრავალფეროვნება, რომელიც გვაქვს, გვინდა ვაჩვენოთ, როგორც ჩვენს მოქალაქეებს, ისე ქალაქის სტუმრებს“, - განაცხადა ლევან დავითაშვილმა თბილისში, რუსთაველის გამზირზე, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სტენდთან. >>> იხ. გვ. 2-3



ლერი ყოფნა - დამსახურებული მედიკი

გვ.10



სოლომონ ჩოლოყაშვილი - საქართველოს მევენახეობის მეცნიერული სკოლის ფუძემდებელი

გვ.4



ყაზბეგის ეროვნულ პარკში ვიზიტორთა ცენტრი გაიხსნა

გვ.6



სახელმწიფო პროექტში „დანერგა მომავალი“ ცვლილებები შევიდა

გვ.7



წარმატების ისტორიები

გვ.11



ალგეთის ეროვნული პარკი, დამბაშის კანონი

ვიცავთ საქართველოს ბუნებას

გვ.5



ბექომ „Caspian Agro 2018“

გვ.6

ბაღების თანადაფინანსების კომპონენტს დაემატა ახალი ქვეკომპონენტი - „კენკროვანი კულტურები“, რომელიც ითვალისწინებს ლურჯი მოცვის, მაცვლის და ჟოლოს ინტენსიური ბაღების გაშენების დაფინანსებას კონკრეტულ გეოგრაფიულ არეალში.

ის ფერმერები, რომლებიც გაივლიან მომზადების კურსს, შესაბამის ტესტირებას და მზად იქნებიან პროგრამაში ჩასართავად, სახელმწიფოს მხრიდან სრულ, 100%-იან დაფინანსებას მიიღებენ. ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფოს მხრიდან გათვალისწინებულია ფერმერებისთვის რეალიზაციაში დახმარება.



საინტერესო ინფორმაცია

გვ.12-13



ლევან დავითაშვილი OIE-ის 86-ე გენერალურ სესიას სპეციალური მიწვევით დაეწინაურა

გვ.6



გვ.7



ლაგოდების დაცული ტერიტორია

გვ.8-9



მცენარეობის მოვლა-მოყვანა

გვ.14-15



გვ.16



თბილისი

საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებიდან 100 წლის იუბილე გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ ღონისძიებებით თბილისში, თელავსა და ფოთში აღნიშნა.

თბილისში, რუსთაველის გამზირზე, მეოცე საუკუნის დასაწყისში „მუშაიდის პარკში“ არსებული ბაზრობა გაცოცხლდა, სადაც თეატრალიზებული წარმოდგენა გაიმართა.

თბილისის ცენტრალურ გამზირზე წარმოდგენილი იყო „ლალიძის კაფე“, სადაც დამთვალიერებელს ძველი თბილისის საფოსტო მარკების და სუვენირების კუთხის დათვალიერების შესაძლებლობა ჰქონდა.

სამინისტროს სტენდზე წარმოდგენილი იყო სახელმწიფო პროექტების ფარგლებში დაფინანსებული აგრარული მიმართულების საწარმოებისა და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მიერ წარმოებული პროდუ-

ქცია - თაფლი და თაფლის პროდუქტები, ღვინო და ყველის ნაირსახეობა, ჩაი, დეკავს ჩაი, ჩურჩხელა, ბადაგი, თხილი, სუბლიმირებული ხილი, ხილის ჩირი, მოცვი, სხვადასხვა სახის კომპოტი და წვენი, ჯემებისა და მურაბების ნაირსახეობა.

სპეციალურად ამ დღისთვის, რუსთაველის გამზირზე ეროვნულმა საშენმა მეურნეობამ მწვანე კუთხე მოაწყო, სადაც ენდემური და „წითელი ნუსხის“ სახეობები იყო წარმოდგენილი.

საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი ღონისძიების ფარგლებში, თელავში ღვინის ფესტივალი გაიმართა, ხოლო ქალაქ ფოთში, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ საქართველოს დაცული ტერიტორიების ვირტუალური რეალობის სივრცე მოეწყო.



# წელი

საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებიდან



### თელავი



საქართველოს პირველი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის დაარსებიდან 100 წლის იუბილე, საქართველოს სხვა ქალაქებთან ერთად, თელავში აღინიშნება.

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ორგანიზებით, თელავის ცენტრში ღვინის ფესტივალი იმართება, რომელშიც 30-მდე ღვინის კომპანია და მცირე მარანი მონაწილეობს.

თელავში საზეიმო ღონისძიებას გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილეები იური ნობაძე და სოლომონ პავლიაშვილი, ასევე ღვინის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარის მოადგილეები ანდრო ასლანიშვილი და ლევან მეხუზლა დაესწრნენ. სამინისტროს და სააგენტოს

წარმომადგენლები, კახეთის გუბერნატორთან, ირაკლი ქადაგიშვილთან ერთად, ფესტივალის მონაწილე კომპანიების პროდუქციას გაეცნენ.

ფესტივალის ფარგლებში წარმოდგენილი იყო ღვინისა და ვაზის კულტურის ისტორიასა და ტრადიციებთან დაკავშირებული ვიზუალური მასალა, სხვადასხვა თემატური ფოტოსტენდი. სპეციალურად მოწყობილ სივრცეში გაიმართა შემეცნებითი ლექცია, რომელსაც ღვინის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარის მოადგილე ლევან მეხუზლა უძღვებოდა, აქვე გაიმართა სამეცნიერო დოკუმენტურის ფილმის „საქართველოს ღვინის აკვანი“ ჩვენება.

ქალაქის ცენტრში მოწყობილ ღვინის მოედანზე ქართული ღვინის გამოფენა-გაყიდვა გაიმართა. საქართველოს დამოუკიდებლობის დღესთან



დაკავშირებით, თელავის ცენტრალურ მოედანზე წარმოდგენილი იყო სამხედრო ტექნიკა. აქვე გაიმართა ხელნაკეთი აქსესუარებისა და ხალხური რენვის ნიმუშების გამოფენა. ბავშვებისთვის მოწყობილი პროგრამა მხიარული სტარტებითა და სპორტულ-მუსიკალური შეჯიბრებებით.

გამართულ კონცერტებში მონაწილეობას, ადგილობრივ შემსრულებლებთან ერთად, თელავთან დამეგობრებული სხვადასხვა ქალაქის ფოლკლორული ანსამბლებიც იღებდნენ.

ღონისძიება სადამოს გალა-კონცერტითა და გრანდიოზული „ფორვერკით“ დასრულდა, რომელშიც მონაწილეობა ანსამბლებმა „ქართული ხმები“, „ქუჩის ბიჭები“, „ფრანი“ და მომღერალმა ნინო ქარსელაძემ მიიღეს.



### ფოთი



საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებიდან 100 წლის იუბილესთან დაკავშირებით გამართულ ღონისძიებას, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი ფოთში შეუერთდა, სადაც დაცული ტერიტორიების სტენდი იყო წარმოდგენილი.

„მინდა მიველოცო ჩვენს მოქალაქეებს ეს უმნიშვნელოვანესი დღე. დღეს 100 წელი გავიდა საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებიდან, სადაც პატივს სცემდნენ თავისუფლებას, ევროპულ, დემოკრატიულ ღირებულებებს. დღესაც, ეს ღირებულებები ჩვენთვის ძალიან აქტუალურია და მინდა ვთქვა, რომ ჩვენი დღევანდელი სახელმწიფოც ამ ღირებულებებზე დგას. ჩვენც იგივე მიზნები და სტრატეგიული სვლა გვაქვს საქართველოს ევროპასთან დაახლოების კუთხით“.- განაცხადა ლევან დავითაშვილმა.

მოედანზე მოწყობილი იყო ვირტუალური

რეალობის სივრცე. ღია კინოთეატრში, მთელი დღის მანძილზე, ბავშვებისათვის ქართული ანიმაციური ფილმების ჩვენება მიმდინარეობდა. სადღესასწაულო ღონისძიებაზე მისულ პატარებს სათამაშო ზონაც დახვდათ.

გამართული ღონისძიებების ფარგლებში, ლევან დავითაშვილი საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სსიპ საქართველოს სახელმწიფო ჰიდროგრაფიულ სამსახურშიც იმყოფებოდა. მინისტრმა ორგანიზაციის თანამშრომლებს, რომლებიც საზღვაო ნავიგაციას ახორციელებენ, დამოუკიდებლობის დღე მიულოცა.



# 100 წელი

საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებიდან



მევენახეობის კათედრა, კონსტანტინე მოდებაძე და ნიკოლოზ გელაშვილი



მევენახეთა ყრილობის მონაწილეები



სოლომონ ჩოლოყაშვილი მევენახეობის კათედრის თანამშრომლებთან



სოლომონ ჩოლოყაშვილი

## საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკა - 100 წელი

დამოუკიდებლობის მოპოვების პირველივე დღიდან, საქართველო რევოლუციებისგან და ომებისგან დანგრეული ეკონომიკის აღდგენას შეუდგა. ეკონომიკის საფუძველი სოფლის მეურნეობა იყო, რომელშიც მევენახეობას და მეღვინეობას მთავარი როლი ეკისრებოდა.

1918 წელი, დაარსდა კახელ მევენახეთა კავშირთა კავშირი. ამ კოოპერაციულ გაერთიანებაში შედიოდნენ ველისციხის, გურჯაანისა და ვარდენახის 4 400 წევრი, 4 573 ჰა ვენახით. გამგეობა განთავსებული

იყო სოფელ მუკუზანთან. 1919 წელს, სოფელ მუკუზანში მოეწყო ამერიკული ვაზის სადგენი. 1921 წლიდან დაიწყო საგანგებო სათბურების აგება ნამყენი ვაზის დასამზადებლად.

1919 წელი, ქართველ მეღვინე-მევენახეთა პირველი კონგრესი - დამოუკიდებლობის მიღებამდე, განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა იყო მეღვინეობის დარგში - როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში გავრცელებული ვაზის მავნებელ-დაავადებები საფრთხეს უქმნიდა ქართულ მევენახეობას. ამ მდგომარეობის გათვალისწინებით და

პრობლემების გადაჭრის მიზნით, 1919 წელს, ქართველი მეცნიერებისა და პრაქტიკოსების გადაწყვეტილებით, 23-27 ნოემბერს, ქართველ მეღვინე-მევენახეთა პირველი კონგრესი გაიმართა; კონგრესმა ერთხმად აღიარა, რომ მხოლოდ მეღვინეებისა და მევენახეების გაერთიანებით შეიძლება ურთიერთდახმარება

1920 წელი - „ვაზი და ღვინო“, გამოვიდა პირველი ქართული პროფესიული ჟურნალი;

1920 წელი - საფუძველი ჩაეყარა საქართველოს მევენახეობის მეცნიერულ სწავლებას,

რასაც ღრმა ისტორიული საფუძველი ჰქონდა, რადგან შუა საუკუნეებში არსებულ რამდენიმე აკადემიაში, ძირითად საგნებთან ერთად, მევენახეობა-მეღვინეობაც ისწავლებოდა. 1920 წელს, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, აგრონომიულ ფაკულტეტზე ჩამოყალიბდა მევენახეობის კათედრა, რომლის ხელმძღვანელიც იყო სოლომონ ჩოლოყაშვილი. ამავე პერიოდში, ფაკულტეტს საცდელს-სასწავლო ბაზად გადაეცა მუხრანის საუფლისწულო მამულები, რომლებიც შემდეგ სასწავლო-საცდელ მეურნეობად გადაკეთდა. მევენახეობის კურსი ამ დროს პარალელურად იკითხებოდა პოლიტექნიკური ინსტიტუტის აგრონომიულ ფაკულტეტზე, რომელსაც ასევე სოლომონ ჩოლოყაშვილი ხელმძღვანელობდა.

### საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდში გაიხსნა ღვინის ქარხნები

მანავი – 1918 წელი	ყულარი – 1919 წელი
კარდენახი – 1921 წელი	სიმონეთი – 1921 წელი



### სოლომონ ჩოლოყაშვილი - საქართველოს მევენახეობის მეცნიერული სკოლის ფუძემდებელი

საქართველოს მევენახეობის მეცნიერულ სწავლებას საფუძველი სწორედ პირველი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში, 1920 წელს ჩაეყარა საფუძველი - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აგრონომიულ ფაკულტეტზე ჩამოყალიბდა მევენახეობის კათედრა, რომლის დამაარსებელი და ხელმძღვანელი გარდაცვალებამდე სოლომონ ჩოლოყაშვილი იყო.

სოლომონ ჩოლოყაშვილი 1883 წელს, გურჯაანის რაიონის სოფელ ბაკურციხეში დაიბადა. მან დაწყებითი განათლება თჯახში მიიღო, შემდეგ კი, თბილისის გიმნაზიაში. სოლომონ ჩოლოყაშვილმა სწავლა ყირიმში, ნიკიტინის მეზღვრა-მევენახეობის სასწავლებელში განაგრძო. 1904 წელს, რევოლუციური მოღვაწეობისათვის სასწავლებლიდან გარიცხეს, რის შემდეგ სწავლა ავსტრიაში, ვენის

მახლობლად მდებარე კლოსტერნოიბურგის მევენახეობის, მეხილეობისა და დეკორატიული მეზღვრეობის უმაღლეს სასწავლებელში გააგრძელა. 1907 წელს წარჩინებით დაამთავრა მევენახეობა-მეღვინეობის განყოფილება და იმავე სასწავლებელში სამეცნიერო-პრაქტიკული საქმიანობით დაკავდა. აღნიშნულ ინსტიტუტში მისი სახელი და გვარი ოქროს ასოებით არის ამოტვიფრული საპატიო დაფაზე.

1908 წელს, სოლომონ ჩოლოყაშვილი საქართველოში დაბრუნდა და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში აქტიურად ჩაერთო. მისი თაოსნობით, ვასპის რაიონში, სოფელ ალაიანში ვაზის სანერგე მეურნეობა შეიქმნა. 1912 წელს გამოაქვეყნა ვრცელი ნაშრომი - „ფილოქსერა და მასთან ბრძოლა“, რომელმაც დიდი დახმარება გაუწია მევენახეებს.

1919-1923 წლებში, უმაღლეს სასოფლო-სამეურნეო კურსებზე მევენახეობის სწავლებას

ხელმძღვანელობდა. 1920 წლიდან კი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და პოლიტექნიკური ინსტიტუტის აგრონომიულ ფაკულტეტებზე მევენახეობის საგანში ლექციებს კითხულობდა. 1923 წელს „მევენახეობის სახელმძღვანელო“ გამოსცა. 1923 წელს, პოლიტექნიკური ინსტიტუტის საბჭომ იგი დოცენტად აირჩია, 1926 წელს კი, პროფესორის წოდება მიენიჭა. 1925 წელს, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს გადაწყვეტილებით, იგი წელიწადნახევრიანი სამეცნიერო მივლინებით საზღვარგარეთ გაგზავნეს. მუშაობდა გერმანიაში, გაიხიზნა იმში და საფრანგეთში, მონაწილე უნივერსიტეტში.

სამშობლოში დაბრუნებულმა მეცნიერმა მევენახეობა-მეღვინეობის საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დაარსებისათვის დაიწყო ბრუნვა. 1931 წელს, მისი ინიციატივითა

და ძალისხმევით, თბილისში დაარსდა მევენახეობა-მეღვინეობის საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, რომელიც წარმართავდა და ხელმძღვანელობდა სამეცნიერო მუშაობას მევენახეობა-მეღვინეობის სექტორში მაშინდელი საბჭოთა კავშირის მევენახეობა-მეღვინეობის ყველა რესპუბლიკაში. 1935 წლიდან, კვლევითი ინსტიტუტი დატოვა და მთელი დრო და ენერჯია სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მევენახეობის კათედრას მოახმარა, რომელიც მისი დაარსებული იყო. კათედრას 24 წლის განმავლობაში ხელმძღვანელობდა და კვლავაც აგრძელებდა სამეცნიერო მუშაობას. სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში მეცნიერი მოღვაწეობდა „სსრკ ამპელოგრაფიის“ სარედაქციო კოლეგიის წევრად.

სოლომონ ჩოლოყაშვილი 1944 წელს გარდაიცვალა.

### ვიცავთ საქართველოს ბუნებას

საქართველოში ბუნების დაცვას მრავალწლიანი ისტორია აქვს. ორგანიზებული სახე, კი მას მე-20 საუკუნის დასაწყისში მიეცა, როდესაც, 1912 წელს პოლონელი გამამდგარი ოფიცერი და მოყვარული ნატურალისტი ლუდვიგ მლოკოსევიჩი აღფრთოვანდა ლაგოდეხის ფლორითა და ფაუნით. სწორედ მან დაარსა პირველი ნაკრძალი საქართველოსა და რუსეთის იმპერიაში. ლაგოდეხის ხევის ტერიტორიაზე აიკრძალა საქონლის ძოვება, ნადირობა და ტყის ჭრა. პირველი ნაკრძალის დაარსების შემდეგ, უნიკალური ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების დაცვის მიზნით, 1935 შეიქმნა ბანარა-ბაბანურის, ბორჯომის, მარიამჯვრის, ვაშლოვანისა და სათაფლიის ნაკრძალები. საქართველოს დაცული ტერიტორიების ისტორია 100 წელზე მეტს ითვლის.

ფოტოების ავტორები: შოთა ერიაშვილი და ალექსანდრე აბულაძე



ნინოსხვის ჩანჩქერი



როჭოები ლაგოდეხის ნაკრძალში



არჩვები ლაგოდეხის ნაკრძალში



აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი



დიდი ქოჩალოს სამხრეთი განშტოება უნაგირა



როჭოს ჩანჩქერი



ხარ-ირემი



აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვები



კავკასიური შურთხი



ფურ-ირემი



აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვები

#### დღეს უკვე, საქართველოს დაცული ტერიტორიები წარმოდგენილია:

- 14 ნაკრძალით
- 11 ეროვნული პარკით
- 19 აღკვეთილით
- 42 ბუნების ძეგლით
- 2 დაცული ლანდშაფტით

დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობია 596,156 ჰა, რაც საქართველოს მთლიანი ფართობის 8.55%-ია. აქედან:

- სახმელეთო ტერიტორია - 580,880 ჰა
- საზღვაო აკვატორია - 15 276 ჰა.



პრომეთეს მღვიმე



ალგეთის ეროვნული პარკი, დაშბაშის კანიონი



თბილისის ეროვნული პარკი



ჯავახეთის ეროვნული პარკი



ოკაცეს ჩანჩქერი



თუშეთის ეროვნული პარკი



### გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი პარიზში, ცხოველთა ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის (OIE) 86-ე გენერალურ სესიას სპეციალური მიწვევით დაესწრო



სესიის ოფიციალური გახსნის ცერემონიაზე ლევან დავითაშვილმა დელეგატებს მისასალმებელი სიტყვით მიმართა.

„ცხოველთა ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციასთან (OIE) აქტიურად ვთანამშრომლობთ და უკვე გვაქვს ხელშეკრულება შედეგები - ვითარდება შესაბამისი ინფრასტრუქტურა, მიმდინარეობს ცხოველთა ვაქცინაცია სხვადასხვა დაავადებაზე, ინერგება ახალი, თანამედროვე სტანდარტები, რაც დადებითად აისახა ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალზე“, - აღნიშნა სიტყვით გამოსვლისას ლევან დავითაშვილმა.

გენერალურ სესიაზე სიტყვით გამოვიდნენ სხვადასხვა ქვეყნის სოფლის მეურნეობის

მინისტრები და დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლები. ყურადღება გამახვილდა ახალგაშენებულ გლობალიზაციის პირობებში რისკების პრევენციასა და ზედამხედველობის გაძლიერებაზე, ინტეგრირებულ მიდგომებზე. გენერალური სესიის ფარგლებში, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრი ლევან დავითაშვილი, მინისტრის პირველ მოადგილესთან, ნოდარ კერესელიძესთან და საფრანგეთში საქართველოს ელჩთან, ეკატერინე სირაძე-დელონესთან ერთად, ცხოველთა ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის (OIE) გენერალურ დირექტორს, მონიკ ელუას შეხვდა.

შეხვედრაზე აღინიშნა, რომ მიმდინარე წლის 17-21 სექტემბერს, ცხოველთა ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის ევროპის რეგიონული კომისიის 28-ე კონფერენცია საქართველოში გაიმართება. ლევან დავითაშვილმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ეს გადაწყვეტილება არის აღიარება იმ პროგრესისა, რომელიც საქართველოს ცხოველთა ჯანდაცვის უზრუნველყოფის მიმართულებით აქვს.

ლევან დავითაშვილი: „საქართველო იქნება ევროპის რეგიონული კომისიის 28-ე კონფერენ-

ციის მასპინძელი, რაც აღიარებაა იმ პროგრესის, რომელიც ჩვენ გვაქვს ცხოველთა ჯანდაცვის უზრუნველყოფის მიმართულებით“. ცხოველთა ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის 86-ე გენერალურ ასამბლეაზე გადამდგა, რომ სექტემბერში ცხოველთა ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის ევროპის რეგიონული კომისიის 28-ე კონფერენცია საქართველოში გაიმართება. საქართველოს 53 ქვეყნის დელეგატი ესტუმრება.

„ეს არის აღიარება იმ პროგრესის, რომელიც ჩვენ გვაქვს ცხოველთა ჯანდაცვის უზრუნველყოფის მიმართულებით. საქართველო

სამხრეთ კავკასიაში, ცხოველთა ჯანდაცვის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, ერთ-ერთი წარმატებული ქვეყანაა და ჩართულია გლობალურ და რეგიონულ პროცესებში და სულ უფრო ხშირად ჩნდება ასპარეზზე, როგორც აქტიური მონაწილე. ეს არის უმნიშვნელოვანესი ნიშანდობა იმისათვის, რომ საქართველომ სავაჭრო ურთიერთობებში მიაღწიოს კიდევ უფრო მეტ პროგრესს“, - განაცხადა ლევან დავითაშვილმა პარიზში გამართულ ცხოველთა ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის 86-ე გენერალურ ასამბლეაზე სიტყვით გამოსვლისას.



### ბაქო „CASPIAN AGRO 2018“



აზერბაიჯანის რესპუბლიკის დედაქალაქ ბაქოში, აგროსამრეწველო სექტორის მე-12 საერთაშორისო გამოფენაზე „Caspian Agro 2018“ ქართულმა კომპანიებმა საკუთარი პროდუქცია წარმოადგინეს.

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში საქართველოს საელჩოს ხელშეწყობით მოწყობილ ქართულ სტენდზე წარმოდგენილი იყო შპს „თაფლიკაცის“, „გიუანის“, „მადლიანი 2017-ის“, „კულას“, „ნუტრიმაქსის“, „მზა ჩითილის“, „ველინგ-ტონის“, „თამარის“ მიერ წარმოებული ქართული პროდუქცია.

გამოფენაზე „Caspian Agro 2018“ მოწყობილი

ქართული კუთხე და სტენდი აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტმა, ილჰამ ალიევმა, მთავრობის წევრებთან ერთად, დაათვალიერა. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილემ, სოლომონ პავლიაშვილმა აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტს და მთავრობის წევრებს ქართულ სტენდზე წარმოდგენილი უნიკალური ქართული ვაშლის ჯიშებისგან წარმოებული ღვინოები გააცნო. ილჰამ ალიევმა ქართული აგროსასურსათო პროდუქციის აზერბაიჯანში პოპულარიზაციის მნიშვნელობას გაუსვა ხაზი და აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის მინისტრს ქართულ მხარესთან ურთიერთობის გააქტიურებისკენ მოუწოდა.

„საქართველოს ხელისუფლებისთვის პრიორიტეტული მიმართულება ქართული აგროსასურსათო პროდუქციის საერთაშორისო ბაზრებზე გატანის ხელშეწყობაა. აქედან გამომდინარე, ქართველ მწარმოებებს მუდმივად აქვთ სახელმწიფოს მხრიდან მხარდაჭერა საერთაშორისო გამოფენებში მონაწილეობის მისაღებად, რაც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ქართული პროდუქციის პოპულარიზაციისთვის“, - განაცხადა საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილემ, სოლომონ პავლიაშვილმა.



### ყაზბეგის ეროვნულ პარკში ვიზიტორთა ცენტრი გაიხსნა



„ვიზიტორთა ცენტრი სტეფანწმინდაში გაიხსნა ადგილი იქნება“, - აღნიშნა გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა ყაზბეგის ეროვნული პარკის ვიზიტორთა ცენტრის შენობის გახსნის ღონისძიებაზე.

აღსანიშნავია, რომ, საქართველოში პირველად, ახალ შენობაში ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრიც გაიხსნა.

ცენტრში ტურისტები დეტალურ ინფორმაციას მიიღებენ პარკის ბიომრავალფეროვნების და ტურისტული სერვისების შესახებ.

„ჩვენ აქტიურად ვითანამშრომლებთ ტურიზმის ადმინისტრაციასთან. ახალ ცენტრში შექმნილია ყველა პირობა იმისათვის, რომ ჩვენი თანამშრომლები საუკეთესოდ მოემსახურონ ვიზიტორებს და საქმიანობა მაღალ დონეზე შეასრულონ. აღსანიშნავია, რომ ამ ეტაპზე მიმდინარეობს მუშაობა დაკული ტერიტორიების საზღვრების დაზუსტებაზე. ასევე იგეგმება ადამიანური რესურსის გაზრდა იმისათვის, რომ პარკის ადმინისტრაციამ დაკისრებულ ამოცანებს თავი წარმატებით გაართვას;

დამატებით გვეყოლება რეინჯერები. ასევე გვინდა პატარა მუზეუმის გახსნა, რომელიც იქნება საგანმანათლებლო ცენტრი, სადაც ვიზიტორებს საშუალება მიეცემათ გაეცნონ იმ ბიომრავალფეროვნებას, რომლითაც ასეთი ამაყები ვართ“, - განაცხადა ლევან დავითაშვილმა.

როგორც მინისტრმა აღნიშნა, ყაზბეგის ეროვნული პარკი არის უნიკალური ეკოსისტემა, რომელსაც სჭირდება სათანადო დაცვა და სათანადო პოპულარიზაცია.

ყაზბეგის ეროვნული პარკის ვიზიტორთა ცენტრის შენობა გერმანიის მთავრობის და გერმანიის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (KfW) მხარდაჭერით აშენდა. პროექტის განხორციელება საკონსულტაციო ჯგუფმა (GFA) უზრუნველყო. პროექტის ღირებულებამ 793 450 ლარი შეადგინა.

შენობის გახსნას მთავრობის და ადგილობრივი თვითმმართველობის წევრები, მაჟორიტარი დეპუტატი, დიპლომატიური კორპუსის, დონორი ორგანიზაციებისა და მედიის წარმომადგენლები დაესწრნენ.



### სახელმწიფო პროექტი „დანერგე მომავალი“ სვლიდებები შევიდა



ბაღების თანადაფინანსების კომპონენტს დაემატა ახალი ქვეკომპონენტი - „კენკროვანი კულტურები“, რომელიც ითვალისწინებს ლურჯი მოცვის, მაცვლის და ჟოლოს ინტენსიური ბაღების გაშენების დაფინანსებას კონკრეტულ გეოგრაფიულ არეალში. როგორც გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა მთავრობის სხდომის დასრულების შემდეგ განაცხადა, პროექტის „დანერგე მომავალი“ ქვეკომპონენტი ითვალისწინებს ფინანსურ მხარდაჭერას მრავალწლოვანი კენკროვანი კულტურების ნერგების, სარწყავი სისტემის მოწყობის ან/და ბაღის გაშენებისათვის საჭირო მასალების შეძენისთვის.

„საექსპორტო ბაზრებზე ლურჯი მოცვი, მაცვალი და ჟოლო დღეს ყველაზე მოთხოვნილი კულტურებია. საქართველოში, კლიმატური პირობებიდან გამომდინარე, ასეთი კულტურების ინტენსიურ ბაღებში წარმოებაა შესაძლებელი. პროგრამა „დანერგე მომავალი“ ვერ ფარავდა ჩვენი მოსახლეობის გარკვეულ კატეგორიას, მცირემიწიან ფერმერებს, რომლებსაც არ აქვთ მინიმუმ ერთჰექტრიანი მიწის ნაკვეთი, რაც პროგრამაში ჩართვის პირობაა. სწორედ ამიტომ, ჩვენ ვინცებთ პროგრამის „დანერგე მომავალი“ ახალი ქვეკომპონენტის განხორციელებას, რომლის ფარგლებშიც, ერთ ბენეფიციარზე დასაშვებია არანაკლებ 0.15 ჰა-დან არაუმეტეს 0.5 ჰა-ის ჩათვლით კენკროვანი

კულტურის ბაღის გაშენების დაფინანსება. ჩვენ იმ ფერმერების იდენტიფიცირებას მოვახდინეთ, რომლებიც მზად არიან, რომ ასეთი კულტურების წარმოების ტექნოლოგიები შეისწავლონ. მათ მომზადებას სახელმწიფო უფასოდ განახორციელებს. ის ფერმერები, რომლებიც გაივილიან მომზადების კურსს, შესაბამის ტესტირებას და მზად იქნებიან პროგრამაში ჩასართავად, სახელმწიფოს მხრიდან სრულ 100%-იან დაფინანსებას მიიღებენ. ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფოს მხრიდან გათვალისწინებულია ფერმერებისთვის რეალიზაციაში დახმარებაც“, - განაცხადა ლევან დავითაშვილმა. დეტალები იხილეთ შემდეგ ბეულზე - <http://www.moe.gov.ge/.../2018-05-25-kidev-erti-mxardatshera...>

### ქართული ღვინის წარმატება პოლონეთში



**პოლონეთის ქალაქ კრაკოვში გამართულ ღვინის საერთაშორისო კონკურსში „GALICJA VITIS - 2018“ ქართულმა ღვინოებმა უმაღლესი ჯილდოები - 2 ტროფი და 9 ოქროს მედალი მოიპოვა. ღვინის ეროვნული სააგენტოს მხარდაჭერით, სულ კონკურსზე წარდგენილი იყო ქართული ღვინის მწარმოებელი 5 კომპანიის 18 სახეობის ქართული ღვინო. უმაღლესი შეფასება მოიპოვეს შემდეგმა ღვინოებმა:**

- ტროფი (Grand Gold)
- კახური წარჩინებული, წითელი, 2013 წ. - კომპანია „ბადაგონი“
- ალავერდი ტრადიციული, წითელი, 2013 წ. - კომპანია „ბადაგონი“
- ოქრო (Gold)
- საფერავი რეზერვი, 2010 წ. - კომპანია „ბადაგონი“
- კახური წარჩინებული, თეთრი, 2014 წ. - კომპანია „ბადაგონი“
- საფერავი 2016 წ. - „ვაზიანი კომპანი“
- მწვანე 2016 წ. - „ვაზიანი კომპანი“
- ქისი 2016 წ. - „ვაზიანი კომპანი“
- საფერავი 2017 წ. - კომპანია „ასადელი“
- რქაწითელი ქვევრი, 2017 - კომპანია „ასადელი“
- წინანდალი 2016 წ. - „წინანდლის ძველი მარანი“
- საფერავი 2016 წ. - „წინანდლის ძველი მარანი“

აღნიშნული კონკურსი ვაზისა და ღვინის საერთაშორისო ორგანიზაციის (OIV) ეგიდით იმართება. კონკურსი „GALICJA VITIS“

პოლონეთში ერთ-ერთ ყველაზე პრესტიჟულ და მასშტაბურ ღვინის დღეებში დაიწყო. ღვინის ეროვნული სააგენტოს ხელშეწყობით, ქართულ ღვინის მწარმოებლებს უკვე მეორედ მიეცათ შესაძლებლობა მონაწილეობა მიეღონ ამ პრესტიჟულ კონკურსში. კონკურსზე წარდგენილი 18 ქართული ღვინიდან 11-მა უმაღლესი ჯილდო მოიპოვა, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია ქართული ღვინის ცნობადობის გაზრდისა და პოპულარიზაციისთვის პოლონეთში. ეს ქვეყანა ბოლო რამდენიმე წელია დამკვიდრდა ქართული ღვინის ექსპორტიორი ქვეყნების სუთელში და ეს გამარჯვება კიდევ ერთი წინგადადგმული ნაბიჯი იქნება პოლონეთში ქართული ღვინის ექსპორტის ზრდის ხელშეწყობის კუთხით. კონკურსზე სულ წარმოდგენილი იყო მსოფლიოს 10 ქვეყნის 400-მდე სახეობის ღვინო.



### ამერიკელი ღვინის იმპორტიორების ვიზიტი

ღვინის ეროვნული სააგენტოს კონტრაქტორი მარკეტინგული კომპანიის „Marq Energie Consulting“ დამფუძნებელ ჯული პეტერსონის ხელმძღვანელობით, საქართველოს ამერიკელი ღვინის იმპორტიორების ჯგუფი ეწვია. იმპორტიორებისთვის ქართული ღვინის დეგუსტაცია (Speed Tasting) წინანდალში, ალექსანდრე ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ტერიტორიაზე გაიმართა, სადაც წარმოდგენილი იყო 25 მწარმოებლის ღვინო. დეგუსტაციის შემდეგ, იმპორტიორები კახეთში, ღვინის მწარმოებელ კომპანიებსა და მცირე მარნებს ესტუმრნენ. თბილისში, ღვინის ეროვნული სააგენტოს მუზეუმში იმპორტიორები შეხვედრებს შეხვდნენ, სადაც საუბარი შეეხო აშშ-ში ქართული ღვინის ექსპორტის ზრდის გზებსა და შესაძლებლობებს. ტურის ფარგლებში, სტუმრები „ახალი ღვინის ფესტივალს“ და ბუნებრივი ღვინოების ფესტივალს „Zero Compromise“ დაესწრნენ. ჯული პეტერსონს ღვინის ეროვნული სააგენტოს

ნტოს თავმჯდომარის მოადგილე ანდრო ასლანიშვილი შეხვდა. შეხვედრაზე აშშ-ის ბაზარზე ქართული ღვინის ექსპორტის პერსპექტივები განიხილეს. გასულ წლებში, აშშ გამოიკვეთა როგორც ქართული ღვინის ერთ-ერთი პოტენციურად მზარდი და მნიშვნელოვანი საექსპორტო ბაზარი. ღვინის მოხმარების ბაზრის კვლევების თანახმად, აშშ-ში, წლის განმავლობაში, 3 მლრდ. ლიტრზე მეტი ღვინო მოიხმარება, რაც იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ ქართული ღვინის მწარმოებლებთან თანმიმდევრული და მიზანმიმართული თანამშრომლობით, ქართული ღვინის ექსპორტი აშშ-ს ბაზარზე მზარდი იყოს. 2018 წლის იანვარ-აპრილში, საქართველოდან აშშ-ში ექსპორტირებულია 106 ათასამდე ბოთლი, რაც 4%-ით აღემატება 2017 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს.

### რიგით მეცხრე „ახალი ღვინის ფესტივალი“



საქართველოს „ღვინის კლუბის“ ორგანიზებით, რიგით მე-9 „ახალი ღვინის ფესტივალი“ მთაწმინდის პარკში გაიმართა. ფესტივალში მონაწილე ღვინის მწარმოებლებმა სტუმრებს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონის 2017 წლის მოსავლის ღვინოები დააგემოვნებინეს. ფესტივალის ფარგლებში, ტრადიციულად, საზეიმოდ გაიხსნა ქვევრი, გათამამდა ღვინის კასრები. წელს ქვევრში წარმოდგენილი იყო ღვინო გურიის რეგიონიდან - კობიძეების „ჩხავერი“. ქვევრის გახსნის ცერემონიაში ღვინის ეროვნული სააგენტოს თავმჯდომარის მოადგილემ, ანდრო ასლანიშვილმა მიიღო მონაწილეობა. „ღვინის ეროვნული სააგენტო წელსაც, როგორც გასულ წლებში, „ახალი ღვინის ფესტივალის მხარდაჭერები ვართ. ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქვეყანაში არსებობდეს მცირე და საშუალო სემენტები. აღსანიშნავი და სასიხარულოა, რომ წელს ფესტივალზე ღვინის 70 ახალი სანარმო არის წარმოდგენილი; ფესტივალს ესწრება უმრავი ტურისტი, უცხოელი და ქართველი ღვინის პროფესიონალი. დღევანდელი დღე ემსახურება ქართული ღვინის პოპულარიზაციას“, - აღნიშნა ანდრო ასლანიშვილმა.

ღვინის ეროვნული სააგენტოს ორგანიზებით, ფესტივალს ღვინის პროფესიონალები და ღვინის თემით დაინტერესებული უურნალისტები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნიდან დაესწრნენ. ფესტივალზე სულ წარმოდგენილი იყო 81 ღვინის კომპანია და 131 მცირე საოჯახო მარანი. ფესტივალზე, ტრადიციულად წარმოდგენილი უნდა ყოფილიყო 100 საოჯახო მარანი, მაგრამ აქტივობა იმდენად დიდი იყო მარნების მხრიდან, რომ ღვინის კლუბის გადაწყვეტილებით, 131 საოჯახო მარანი შეირჩა. „ახალი ღვინის ფესტივალში“ მონაწილეებისა და სტუმრების რაოდენობა ყოველწლიურად იზრდება. პირველ ფესტივალზე, რომელიც 2010 წელს გაიმართა, ღვინის მწარმოებელი მხოლოდ 15 კომპანია მონაწილეობდა. ფესტივალზე საკუთარი სტენდი წარმოადგინა სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სამეცნიერო-კვლევითმა ცენტრმა, სადაც ცენტრის ჯილაურას სადემონსტრაციო-კვლევით ბაზაზე გაშენებული ქართული იშვიათი და უნიკალური ჯიშებისგან დაყენებული ღვინოების დეგუსტაცია გაიმართა. „ახალი ღვინის ფესტივალის“ ორგანიზატორია საქართველოს „ღვინის კლუბი“; მხარდამჭერები არიან გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ღვინის ეროვნული სააგენტო და თბილისის მერია.



# ლაგოდეხის დაცული ტერიტორია



ლაგოდეხის დაცული ტერიტორია საქართველოს უკიდურეს ჩრდილო-აღმოსავლეთ წერტილში, ისტორიული ჰერეთის ტერიტორიაზე, დიდი კავკასიონის სამხრეთ ფერდობზე მდებარეობს. ის ყველაზე ძველი დაცული ტერიტორია საქართველოში. დღეისათვის, მოიცავს ლაგოდეხის ნაკრძალსა (ფართობი: 19 749 ჰა) და ლაგოდეხის ადკვეთილებს (4 702 ჰა). მთლიანობაში ნაკრძალი კომპლექსური ხასიათისაა და საკმაოდ რთული რელიეფი აქვს. ზღვის დონიდან სიმაღლე 450-3500 მეტრებს შორის მერყეობს.

ბიომრავალფეროვნების კუთხით, ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ადგილია საქართველოსა და მთელ კავკასიის რეგიონში.

ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის მიერ (WWF) იდენტიფიცირებულია, როგორც:

- ერთ-ერთი განსაკუთრებული მნიშვნელობის გლობალური ეკორეგიონი (კავკასიური შერეული ტყეების ეკორეგიონი);
- ძირითადი ორნითოლოგიური ტერიტორია (Important Bird Area (GE024));
- საერთაშორისო კონსერვაციის (Conservation International) - ბიომრავალფეროვნების ცხელი წერტილი.

ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები ასევე შედის „ზურმუხტის ქსელში“.



## ფლორა

ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე 1,200-ზე მეტი სახეობის მცენარეა. დენდროფლორა 130-მდე სახეობითაა წარმოდგენილი.

ტყეების სარტყელი ხასიათდება დიდი ბიომრავალფეროვნებით, ვერტიკალური ზონირებითა და ჰაბიტატთა მონაცვლეობით. ტყის ქვედა ზონაში გვხვდება: რცხილნარი, მუხნარი, მუხნარ-რცხილნარი და რცხილნარ-წიფლნარი. ზღვის დონიდან 850 მ-დან 1700 მ-მდე ძირითადად წიფლის ტყეებია, თუმცა აქ შერეულია: რცხილა, ქართული მუხა, იფანი, ცაცხვი და სხვა. 1,800 მ-ს ზევით სუბალპური ტყეების სარტყელია, სადაც წიფელთან ერთად გვხვდება მაღალმთის მუხა და ნეკერჩხალი, ლიტვინოვისა და მეჭაჭიანი არყი. ზღვის დონიდან დაახლოებით, 2300 მეტრზე ტყის ზოლი - არყნარით მთავრდება.

ლაგოდეხში მარადმწვანე დეკის ბუჩქნარი 2700 მ-მდე გავრცელებული. ჭალებში და მდინარეთა ნაპირებთან ახლოს, ალუვიურ ტერასებზე მონაკვეთებად გვხვდება მურყნარები.

საქართველოს „წითელი ნუსხის“ მცენარეებიდან, ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიაზე 15 სახეობაა წარმოდგენილი, მათგან აღსანიშნავია: კაკალი, ნაბლი, მაღალმთის მუხა, ლაფანი, უთხოვარი, კავკასიური ხურმა და სხვ.

რელიქტური და ენდემური მცენარეები: ლაგოდეხის ფლორის 121 სახეობა კავკასიის, ხოლო - 9 - საქართველოს ენდემია. ამ უკანასკნელთაგან, 7 კახეთის, პრაქტიკულად კი, თავად დაცული ტერიტორიის ვიწრო ენდემს წარმოადგენს.







**ფაუნა**

ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიაზე მრავალფეროვანი ფაუნაა წარმოდგენილი. აქ ხერხემლიანი ცხოველების 126 სახეობაა გავრცელებული: თევზების - 4, ამფიბიების - 5, ქვეწარმავლების - 12, ფრინველების - 150 და ძუძუმწოვრების - 53.

ლაგოდეხის ნაკრძალი აღიარებულია როგორც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ადგილი ამფიბიებისათვის. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები მდიდარია უხერხემლოების ფაუნით. ლაგოდეხის ნაკრძალი და ადგილობრივი მტაცებელი ფრინველებით განსაკუთრებულად მდიდარია. აქ ბინადრობს კრავიჭამია ანუ ბატკანძერი, მთის არწივი, შვეარდენი, მთის და ველის არწივი, ბექობის არწივი.

ლაგოდეხის ფოთლოვან ტყეებში ძუძუმწოვრებიდან შველი, ჯიხვი, არჩვი და ირემია გავრცელებული; ხოლო ჭალებში, ბევრია გარეული ღორი. ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე მტაცებლების წარმომადგენლებიდან გვხვდება მგელი და მურა დათვი. ნაკრძალში ჩლიქოსნების სიმრავლე მტაცებლების კეთილდღეობის გარანტიაა. ლაგოდეხში გავრცელებული სხვა მტაცებლებიდან აღსანიშნავია: მელა, ფოცხვერი, ტყის და კლდის კვერნები და ტყის კატა.

მრავალფეროვანია ლაგოდეხის ნაკრძალის ორნითოფაუნა. ალპური იალაღების თავზე მთის არწივები, ბატკანძერები და ორბები ბინადრობენ. ბევრია კირკიტა და კაკაჩა; გვხვდება რამდენიმე სახეობის ბუ. ლაგოდეხის მთებში მურთხის სიახლოვეს ცხოვრობს როჭო. აქ შეიძლება კაკების გუნდის, კოდალას, პანანინა ნითელთავა მთიულებისა და მთახეხიანი თეთრგულა შაშვების ნახვა. გრძელისკარტა და ძალიან ლამაზი ნითელფრთიანი კლდეცოციაც წელიწადის თბილ ნაწილს მთაში ატარებს და მხოლოდ ზამთრის პირზე ეშვებიან ბარში. ყვითელგულა მოლაღურები, მთის მდინარეებში თამამად მყვინთავი წყლის შაშვები, წინკანები, ხეცოციები, ჭინჭრაქები, ნიბლიები, გუგულები და კოდალები ლაგოდეხის ტყის ბინადრები არიან. საქართველოს „ნითელ ნუსხაში“ ძუძუმწოვრების შეტანილი სახეობებიდან აღსანიშნავია: არჩვი, აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი, კეთილშობილი ირემი, ფოცხვერი, მგელი და მურა დათვი. ფრინველებიდან კი, კავკასიური როჭო, კავკასიური მურთხი და სხვა. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში გავრცელებული ძუძუმწოვრების 40% ლაგოდეხის ნაკრძალსა და ადგილობრივი ბინადრობს.

ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე ბინადრობს გლობალურად საფრთხეში მყოფი ამფიბია

- ჩვეულებრივი ვასაკა. კავკასიის ენდემური სახეობებიდან აღსანიშნავია კავკასიური ჯვრიანა; ფრინველებიდან - კავკასიური როჭო, მურთხი და ყარანა; ლოკალური ენდემებიდან - ლაგოდეხის ჭიაცელა.

**სოკოები**

დღეისათვის, დაცულ ტერიტორიაზე გავრცელებული მაკრომიცეტი სოკოების 230 სახეობაა ცნობილი, რომელთა უმრავლესობა Agaricales (139) წარმომადგენელია, მათგან 23 სახეობა მხოლოდ ლაგოდეხის ნაკრძალშია ნაჩვენებ.

**აღმნიანი და ბუნება**

იმისთვის, რომ ლაგოდეხის უნიკალური ბიომრავალფეროვნება აღმნიანისთვისაც ადვილად ხელმისაწვდომი იყოს, ტერიტორიებზე მოწყობილია რამდენიმე ეკოტურისტული ბილიკი. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიებზე შეგიძლიათ იხილოთ „როჭოს ჩანჩქერი,“ „ნინოსხევის ჩანჩქერი,“ მაჭის ციხე და შავი კლდეების ტბა. ამას გარდა, გზად აუცილებლად უნდა დაათვალიეროთ და გაეცნოთ ადგილობრივ ბიომრავალფეროვნებას.

ტურისტული თვალსაზრისით, ტერიტორია საკმაოდ კეთილმოწყობილია. აქ არის ხუთი ბილიკი, თითოეულ მათგანს მივყავართ ზემოთ ჩამოთვლილ ღირსშესანიშნაობებამდე, ხოლო მათ მისაგნებად და ადგილზე ზუსტად მისასვლელად, ტერიტორია მარკირებულია. ამას გარდა, აქტიურად პატრულირებენ რეინჯერები. ნაკრძალში ცალკე ბილიკებია ცხოველებისთვის, მათთან შეხება ტურისტებს არ აქვთ. შესასვლელში მოწყობილია ფლორისა და ფაუნის მუზეუმი. ადმინისტრაციულ შენობაში დეტალურად შეგიძლიათ გაიგოთ ინფორმაცია ნაკრძალის შესახებ.



# ერთი მეტყევეს ისტორია



**ლერი ჭოჭუა - დამსახურებული მეტყევე, ეროვნული სატყეო სააგენტოს უფროსის მრჩეველი**

**ბატონო ლერი, რამდენ წელს ითვლის თქვენი პროფესიული მოღვაწეობა და რატომ გადაწყვიტეთ რომ გამხდარიყავით მეტყევე?**

ბაბუაჩემი გიგო, რომელსაც საშუალო განათლებაც კი არ ჰქონდა მიღებული, 10 ჰექტარ ტყის ფართობს ისე უვლიდა, ბევრ მეტყევეს შემურდებოდა. ტყის სიყვარული და ტყესთან სიახლოვე ბავშვობიდან მომყვება, თუმცა, არ დაგიმალავთ და პროფესიად ექიმობა მინდოდა; მაგრამ მაშინ სამედიცინო ინსტიტუტში ჩაბარება ძალიან რთული იყო. თუ „პატრონი“ არ გყავდა, იქ ვერ მოხვდებოდი. შემდეგ საქართველოს პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში, სამშენებლო ფაკულტეტზე ვაბარებდი; მათემატიკის ჩაბარების შემდეგ, ფიზიკის გამოცდაზე დამემშვიდობნენ. სექტემბერში სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში, დაუსწრებელი ფაკულტეტის გამოცდები ბარდებოდა. ასე აღმოვჩინე სატყეო-საინჟინრო ფაკულტეტზე. თუმცა, მერე არასოდეს მინანია მეტყევე რომ გავხდი. ბუნების და ტყის სიყვარული ბავშვობიდან ჩამინერგა გიგო ბაბუამ.

1960 წელს დავამთავრე მაშინდელი სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი, არსებობდა ასეთი ფაკულტეტი - სატყეო-საინჟინრო. პედაგოგი მყავდა სკოლაში, რომელსაც ხშირად უხუმრია - „ტყეს რად უნდა ინჟინერო“. ჩემი მასწავლებლის ხუმრობა ხუმრობად იყოს, მაგრამ ტყეს ინჟინერი ნამდვილად სჭირდება. 58 წელია ამ დარგს ვემსახურები. ინსტიტუტის დამთავრებისთანავე ამიერკავკასიის ტყეთმონყოლის საწარმოში დავინყე მუშაობა, სადაც 1993 წლამდე სხვადასხვა თანამდებობას ვიკავებდი. შემდეგ იყო მსოფლიო ბანკი, სადაც 2000 წლიდან, რამდენიმე წლის განმავლობაში კონსულტანტად ვმუშაობდი. შემდეგ, სხვადასხვა წლებში, რამდენიმე გარემოსდაცვით არასამთავრობო ორგანიზაციაში ვიყავი მინვესტი. ეს წლები იყო ჩემთვის ყველაზე დიდი გამონევეა და მინდა გითხრათ, წარმატებულად.

2013 წლის ივნისიდან დღემდე ვმუშაობ ეროვნულ სატყეო სააგენტოში.

**მუშაობის პერიოდში რა იყო ყველაზე რთული ან ყველაზე იოლი თქვენს საქმიანობაში. რას გაიხსენებდით?**

ამ წლების განმავლობაში, ჩემი პროფესიული მოვალეობის შესრულებისას უამრავი საინტერესო ადგილი ვნახე.

რთული, ყოველგვარი გადაჭარბების გარეშე ვამბობ, არაფერიყოფილა. ძალიან საინტერესოა მეტყევის პროფესია. როცა კონკრეტულ ადგილზე მივდიოდით, მაგალითად ციმბირში, ვიცოდით, რომ რამდენიმე კილომეტრი ფეხით უნდა გვევლო. შემხვედრია დათვიც, მგელიც, მაგრამ არ შეშინებია. სირთულე შემხვედრია, მაგრამ არა ისეთი, რასაც არ ველოდი.

**ახლა თავიდან რომ იწყებდით, მეტყევის პროფესიას ისევე აირჩევდით, თუ შეცვლიდით რამეს?**

მეტყევის პროფესიას ვერავინ წამართმევს, მაგრამ ექიმობა აუხდენელ ოცნებად დამრჩა. არაფერი მიმაჩნია იმაზე უკეთესად, შეუნარჩუნო ადამიანებს სიცოცხლე.

**რას ურჩევდით იმ ახალგაზრდებს, ვინც ახლა აპირებს აირჩიოს მეტყევის პროფესია?**

ეგზიპერის სიტყვებს გავიხსენებდი - „სიცოცხლე არ არის წყლის გარეშე, წყალი არ არის ტყის გარეშე“. ტყის საფარის შენარჩუნებისთვის, ყველაფერი უნდა გავაკეთოთ. ჩვენ გვჭირდება ტყეზე და საკუთარ პროფესიაზე შეყვარებული სპეციალისტები.

**რამეს ხომ არ გაიხსენებდით, თქვენს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას ვკულისხმობ, რამაც ძირეულად შეცვალა სფეროს საქმიანობა, რამაც სიამაყის გრძნობა გაგიჩინათ?**

მონაწილეობა მიმიღია კავკასიის მასშტაბით ტყეთსარგებლობის წესების, ასევე, ჭრის წესების დადგენის პროექტებში, ასევე, ტყის კოდექსის შემუშავებაში, ტყეთმონყოლის დებულებების შემუშავებაში, არაერთ საკანონმდებლო ინიციატივაში. რა თქმა უნდა, ამ ყველაფერს სიამაყით ვიხსენებ.



## ოჯორგეთის რაიონში მდებარე ჩაის პლანტაციებს რეაბილიტაცია უტარდებათ



სახელმწიფო პროგრამაში „ქართული ჩაი“ შპს „მარსი“ 2017 წლის აგვისტოში ჩაერთო. შპს „მარსი“ ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციას 18 ჰექტარზე, ოზურგეთის მუნიციპალიტეტში, სოფელ ნაგომარში ახორციელებს. სარეაბილიტაციო სამუშაოების ღირებულება 45,000 ლარს შეადგენს, საიდანაც 32,000 ლარს სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო აფინანსებს.

პროგრამის „ქართული ჩაი“ მენეჯერმა, ლევან უროტაძემ და გურიის გუბერნატორმა, მერაბ ჭანუყვაძემ, ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლებთან ერთად, ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციის სამუშაოები დაათვალიერეს.

პროგრამაში „ქართული ჩაი“ საქართველოს მასშტაბით ჩართულ 30 ბენეფიციარს 36 პროექტი დაუმტკიცდა. ჩაის სარეაბილიტაციო პლანტაციების ჯამური ფართობი 848 ჰექტარს შეადგენს, ხოლო ჯამური ინვესტიცია 2,125,752 ლარია, საიდანაც 1,495,538 ლარი სახელმწიფო თანადაფინანსებაა.

პროგრამა „ქართული ჩაი“ 2016 წლიდან ხორციელდება და მისი მიზანია საქართველოში არსებული ჩაის პლანტაციების პოტენციალის ეფექტიანად გამოყენება, ადგილობრივი ჩაის (მათ შორის, ბიოჩაის) წარმოების ზრდის ხელშეწყობა, შედეგად, თვითმზრუნველყოფის დონის ამაღლება და საქესპორტო პოტენციალის გაზრდა.

აღსანიშნავია, რომ პროგრამის ფარგლებში შესაძლებელია როგორც კერძო, ასევე სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული გავლურებული ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაცია. ჩაის პლანტაციების რეაბილიტაციისთვის დაფინანსებას იღებენ იურიდიული პირები, მათ შორის, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები.

სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო „ანარმოე საქართველოში - ბიზნესის“ ფარგლებში, ახორციელებს „ერთიან აგროპროექტს“, რომელიც გათვლილია გრძელვადიან განვითარებაზე და მისი მიზანია ისეთი გარემოს შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობაში კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოების სტაბილურ ზრდას და სურსათის უვნებლობის საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვას.



## ქვემო სამგორის სარწყავი სისტემის მაგისტრალური არხის აღდგენა



გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შპს „საქართველოს მელიორაცია“ საგარეჯოს მუნიციპალიტეტში სამელიორაციო ინფრასტრუქტურის მოწყობას განაგრძობს. ქვემო სამგორის სარწყავი სისტემის მაგისტრალურ არხზე მიმდინარე სამუშაოებს შპს „საქართველოს მელიორაციის“ ტექნიკური დირექტორი, თენგიზ ლაკირბაია გაეცნო. სამუშაოების ფარგლებში მიმდინარეობს არხის 3 500 კმ სიგრძის მონაკვეთის მოწყობა. ტერიტორია დაფარული იყო მცენარეებითა და ბუჩქნარით, ამორტიმებული



არხი წლების მანძილზე არ ფუნქციონირებდა. ტერიტორიის განწმენდისა და მოწესრიგების შემდეგ, მოეწყო საექსპლუატაციო გზა. ამჟამად მიმდინარეობს საირიგაციო კონსტრუქციებისა და ჭების მონტაჟი.

**ქვემო სამგორის სარწყავი სისტემის მაგისტრალურ არხის ახალმოწყობილი მონაკვეთი საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის 500 ჰექტარზე სასოფლო-სამეურნეო მიწის ფართობს მორწყავს.**



ნატურალური ყველი  
ბარდაბნის რაიონიდან



ალექსანდრე ნავერიანი ბავშვობიდან სოფლის მეურნეობაში იყო ჩართული, რადგან მამა მეცხოველეობასა და მინათმომქმედებას მისდევდა. სკოლის დამთავრების შემდეგ გადაწყვიტა, ვეტერინარი გამხდარიყო.

აქტიურად ჩაერთო სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში. 2015 წლამდე მეცხოველეობის ფერმაზე მუშაობდა და მარცვლეული კულტურებიც მოჰყავდა. შემდეგ პროექტის „შელავათიანი აგროკრედიტი“ შესახებ შეიტყო და გადაწყვიტა მეურნეობა გაეფართოებინა.

„სახელმწიფო პროექტის გარეშე გამოიჭირებოდა საქმის წამოწყება და განვითარება. პროექტის ფარგლებში, გარდაბანში რძის გადამამუშავებელი საწარმო ავაშენე, რომელიც დღეში 1 ტონა ყველს აწარმოებს. საწარმოში 12 ადგილობრივია დასაქმებული, რომელთა რაოდენობა სეზონურად იზრდება“, - აღნიშნავს ალექსანდრე ნავერიანი.

პროდუქციის რეალიზაცია ბრენდის „სანდო“ სახელით ხდება.

საწარმოს გასახსნელად ინვესტირებული თანხა 122 755 აშშ დოლარია, სადაც შეღავათიანი აგროკრედიტის მოცულობა 102 755 აშშ დოლარს შეადგენს.

ბატონი ალექსანდრე სიამაყით აღნიშნავს, რომ წარმოებული პროდუქცია 100%-ით ნატურალურია. საწარმო HACCP სერტიფიკატს ფლობს.

„ოჯახი ძალიან მეხმარება მეურნეობის მართვაში. მეუღლე მხარში მიდგას, ხოლო ვაჟმა სრულიად დამოუკიდებლად მიიღო გადაწყვეტილება, ჩაებარებინა აგრარულ უნივერსიტეტში და აპირებს, ჩემი დაწყებული საქმე გააგრძელოს“, - აღნიშნავს ფერმერი.

ალექსანდრე ნავერიანი გეგმავს, რომ მეურნეობა გააფართოოს, სასაწყობო მეურნეობაც მოაწყოს და პროდუქციას ექსპორტზე გაიტანოს. თვლის, რომ ადგილობრივი ბაზრის მოთხოვნას აკმაყოფილებს. პროდუქტის ექსპორტზე გასატანად კი, ფერმის აშენება და საქონლის დამატება გახდება საჭირო.

ბატონ ალექსანდრეს, საჭიროების შემთხვევაში, კვლავ სახელმწიფოს მხარდაჭერის იმედი აქვს.

ბიომეურნეობა  
ფაფრის მინდვრებზე



პროექტის „შელავათიანი აგროკრედიტი“ კიდევ ერთი წარმატებული ბენეფიციარია შალვა ქურდაძე, პროფესიით ფიზიკოსი, რომელმაც მრავალწლიანი შრომის შემდეგ დასახულ მიზანს მიაღწია და დღეს ხარისხიან ღვინოს აწარმოებს.

შალვა ქურდაძე დიდი ხნის განმავლობაში მუშაობდა ერთ-ერთ ფრანგულ კომპანიაში; ხშირად უწევდა სტაჟირების გავლა სხვადასხვა ქვეყანაში, ჩართული იყო ღვინოს საერთაშორისო გაყიდვებში.

ამბობს, რომ საქართველოში დაბრუნება უნდოდა, ამიტომ წლების განმავლობაში ეძებდა ადგილს ვენახების გასაშენებლად. ძებნაში აღმოაჩინა გურჯაანის რაიონის სოფელ ახაშენში „ფაფრის მინდვრები“. 2004 წელს დაიწყო ვენახების შექმნა; პროცესი 12 წლის განმავლობაში გაგრძელდა. ამჟამად ვენახების საერთო ფართობი 9,3 ჰექტარს შეადგენს, საიდანაც 80% საფერავია და 20% რქაწითელი.

შალვა ქურდაძე 4 წლის წინ დაბრუნდა საქართველოში და თავად ჩაუდგა სათავეში დაწყებულ საქმეს. სწორედ მაშინ შეიტყო პროექტის „შელავათიანი აგროკრედიტი“ შესახებ, როდესაც მარნის აშენებისთვის თანხის მოძიება გახდა საჭირო. პროექტში ჩაერთო მარანი ააშენა. როგორც ბატონი შალვა აღნიშნავს, სახელმწიფო პროექტის გარეშე საქმე ასე კარგად არ განვითარდებოდა, რომ მხარდაჭერამ ფეხზე დააყენა ბიზნესი.

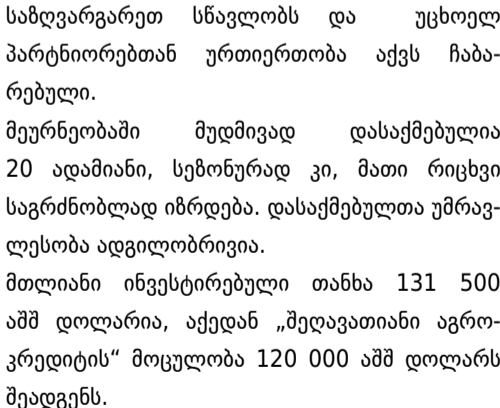
მარანი უშუალოდ ვენახებში, „ფაფრის მინდვრებზე“ მდებარეობს. ბრენდის სახელია „ფაფრის ველი“. მეურნეობა იმართება ბიოსტენდარტების მოთხოვნის შესაბამისად.

ამაყობს, რომ 2 წელიწადში ძალიან კარგი შედეგი აქვთ. ღვინო ექსპორტზე გადის იაპონიაში, აშშ-ში, ნიდერლანდებსა და საფრანგეთში.

მეურნეობის მართვაში ჩართულია ბატონი შალვას მეუღლეც და შვილიც, რომელიც საზღვარგარეთ სწავლობს და უცხოელ პარტნიორებთან ურთიერთობა აქვს ჩაბარებული.

მეურნეობაში მუდმივად დასაქმებულია 20 ადამიანი, სეზონურად კი, მათი რიცხვი საგრძნობლად იზრდება. დასაქმებულთა უმრავლესობა ადგილობრივია.

მთლიანი ინვესტირებული თანხა 131 500 აშშ დოლარია, აქედან „შელავათიანი აგროკრედიტის“ მოცულობა 120 000 აშშ დოლარს შეადგენს.



კომბინირებული საკვების სანარმო ხაზურში



პროექტის „შელავათიანი აგროკრედიტი“ კიდევ ერთი წარმატებული ბენეფიციარია შპს „მარიამი“, რომელიც შავლე მჭედლიძემ ძმასთან ერთად დააფუძნა. ბაზრის ანალიზის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ხაზურის მუნიციპალიტეტში კომბინირებული საკვების სანარმო არ არსებობდა, ამიტომ, ბატონმა შავლეძემ გადაწყვიტა, რომ ამ მიმართულების სანარმო გაეხსნა. სწორედ ამ პერიოდში, ინტერნეტის საშუალებით შეიტყო პროექტის „შელავათიანი აგროკრედიტი“ შესახებ და გადაწყვიტა ეს შანსი გამოეყენებინა. 2017 წელს, სოფელ ცხრაშუხაში ააშენა საწარმო, რომელიც თვეში 20 ტონა კომბინირებულ საკვებს აწარმოებს. საწარმოში ამჟამად 6 ადგილობრივია დასაქმებული.

საწარმოს ასაშენებლად ინვესტირებული თანხა 110 000 დოლარია, საიდანაც „შელავათიანი აგროკრედიტი“ 90 000 დოლარს შეადგენს. ბაზარზე ნელ-ნელა დამკვიდრდნენ. ბატონი შავლეძე სიამაყით აღნიშნავს, რომ მათ მიერ წარმოებული საკვები გამორჩეულია ხარისხით, ამიტომ მომხმარებლები კმაყოფილია მათთან თანამშრომლობით. წარმოებაში გამოიყენება სიოს შროტი, რომელიც პროდუქციის ხარისხს ზრდის.

ვინაიდან საქართველოში კალმახის საკვების სანარმო დანადგარი არ არსებობს, შპს „მარიამის“ მფლობელებმა გადაწყვიტეს, ეს დანადგარი შეეძინათ და წარმოება გაეფართოებინათ. უახლოეს მომავალში, სხვა კომბინირებულ საკვებთან ერთად, საწარმო კალმახის საკვებსაც გამოუშვებს.

შპს „მარიამის“ პროდუქცია ადგილობრივ ბაზარზე „სიანმარის“ სახელით იყიდება. ბატონი შავლეძე აღნიშნავს, რომ სამომავლოდ გეგმავს ჰოლანდიური მსხვილფეხა მაღალრადუქტიული მერძეული საქონლის ჩამოყვანას; ასევე დაგეგმილია „სიანმარის“ პროდუქციის ექსპორტზე გატანას. ამაყობს, რომ გაფართოების შემდეგ, შანსი ექნება ადგილობრივი დასაქმებულების რაოდენობა გაიზარდოს. აპირებს, ისევ ისარგებლოს პროექტით, რადგან თვლის, რომ სახელმწიფოს მხარდაჭერის გარეშე გაუჭირდებოდა მოკვლე დროში ასეთი საწარმოს მოწყობა და წარმატების მიღწევა.

გურიის რეგიონში ღორბი მოცვის ახალი ბაღი გაშენდა



„ერთიანი აგროპროექტის“ ფარგლებში, პროექტის „დანერგე მომავალი“ ბენეფიციარმა, შპს „ბლუბერიმ“ 6.9 ჰა მიწის ფართობზე ლურჯი მოცვის ახალი ბაღი გააშენა. ხეხილის ბაღი ოზურგეთის დაბა ნარუჯაში მდებარეობს. პროექტის „დანერგე მომავალი“ მენეჯერმა, მარიამ მეკოშვილიძემ და გურიის გუბერნატორმა მერაბ ჭანუყვაძემ, ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლებთან ერთად, პროექტის ბენეფიციარის ლურჯი მოცვის ბაღი დაათვალიერეს.

ბენეფიციარი პროექტში 2016 წელს ჩაერთო. ბაღის გაშენებისა და სარწყავი სისტემების მოწყობისთვის 100,000 ლარის ოდენობის სახელმწიფო დაფინანსება მიიღო, აქედან, 96,617.63 ლარი ნერგებისთვის, ხოლო 3,382.37 ლარი - წვეთოვანი სისტემებისთვის. პროექტის „დანერგე მომავალი“ ფარგლებში,

საქართველოს მასშტაბით დაფინანსებულია, ხეხილის ახალი ბაღების გაშენება 5,201 ჰექტარზე და სახელმწიფო დაფინანსების მოცულობა 27,632,812 ლარს შეადგენს. აქედან, გურიის რეგიონში დაფინანსებულია ხეხილის ბაღების გაშენება 150 ჰა მიწის ფართობზე; ჯამურმა თანადაფინანსებამ 1,026,175 ლარი შეადგინა. სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო „ანარმოე საქართველოში - ბიზნესის“ ფარგლებში, ახორციელებს „ერთიანი აგროპროექტს“, რომელიც გათვლილია გრძელვადიან განვითარებაზე და მისი მიზანია ისეთი გარემოს შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობაში კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოების სტაბილურ ზრდას, სურსათის უვნებლობის საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვას.





სასურსათო პროდუქტების საშუალო წლიური ფასი

პროდუქტი / ფასი (ლარი/კგ)	2013	2014	2015	2016	2017
ძროხის ხორცი	11.59	12.68	12.55	12.43	13.96
ღორის ხორცი	10.62	11.70	12.18	11.83	12.78
ქათმის ხორცი	6.53	6.41	6.56	6.37	6.65
ძეხვი მოხარშული	7.58	7.40	7.58	7.69	7.71
თევზი გაყინული	5.77	5.35	5.55	5.70	5.84
თევზის კონსერვი. 0.250 კგ	2.11	2.58	2.84	3.06	3.31
მგესუმზირის ზეთი, 1 ლიტრი	3.54	3.22	3.63	3.79	3.87
ახალი რძე, 1 ლიტრი	2.29	2.38	2.42	1.84	1.93
ყველი იმერული	7.31	8.02	7.87	7.60	8.38
კვერცხი, 10 ცალი	3.00	2.90	2.99	2.99	3.13

პროდუქტი / ფასი (ლარი/კგ)	2013	2014	2015	2016	2017
შაქარი	1.54	1.55	1.58	1.89	2.13
ხორბლის ფქვილი	1.62	1.63	1.69	1.70	1.75
პური I ხარისხის ფქვილისაგან	1.55	1.56	1.59	1.60	1.62
ბრინჯი	2.12	2.04	2.37	2.27	2.63
მაკარონი	3.06	3.09	3.54	3.43	3.69
კარტოფილი	0.92	1.32	1.11	0.95	1.05
კომბოსტო	0.65	0.69	0.85	0.59	0.79
ხახვი	1.09	1.11	1.25	1.18	1.07
ვაშლი	1.70	1.62	2.01	2.39	2.33
ლობიო (ხმელი)	4.08	4.58	4.44	4.34	4.88

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 2018 წ. იანვარ-აპრილი (წინასწარი)

საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 2018 წ. იანვარ-აპრილი (წინასწარი) 2018 წლის იანვარ-აპრილში საქართველოში საქონლით საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ (არადეკლარირებული ვაჭრობის გარეშე) 3,786.2 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელზე 22.2

%-ით მეტია. აქედან, ექსპორტი 961.4 მლნ. აშშ დოლარი იყო (22.0 %-ით მეტი), ხოლო იმპორტი 2,824.8 მლნ. აშშ დოლარი (22.3 %-ით მეტი). უარყოფითმა სავაჭრო ბალანსმა 2018 წლის იანვარ-აპრილში 1,863.5 მლნ. აშშ დოლარი (საგარეო სავაჭრო ბრუნვის 49.2 %) შეადგინა.

საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 2016-2018 წწ. (მლნ. აშშ დოლარი)

წელი	ექსპორტი	იმპორტი	ბრუნვა	სალდო
2016	2,113.1	7,294.6	9,407.7	-5,181.5
2017 *	2,728.0	7,982.9	10,710.8	-5,254.9
2018 (იანვარი-აპრილი) *	961.4	2,824.8	3,786.2	-1,863.5

\* წინასწარი მონაცემები; წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური



კირუტყვისა და ფრინველის სულადობა (კვირდღის ბოლოს, ათასი სული)

	2016				2017 *				2018 *
	I კვ.	II კვ.	III კვ.	IV კვ.	I კვ.	II კვ.	III კვ.	IV კვ.	I კვ.
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი	1,109.8	1,113.5	1,042.6	962.7	1,035.7	1,018.9	952.5	900.4	984.1
მათ შორის ფური და ფურკამეჩი	545.0	546.9	529.9	509.3	503.3	492.3	473.4	462.8	473.2
ღორი	172.1	176.2	196.5	136.2	160.8	194.6	233.8	164.5	177.2
ცხვარი და თხა	1,232.2	1,173.1	1,049.6	936.5	1,272.4	1,231.9	1,057.4	966.5	1,313.1
ფრინველი (ათასი ფრთა)	8,413.3	11,761.1	10,205.1	8,237.8	8,175.6	11,718.2	9,528.0	8,046.4	8,374.5

\* წინასწარი მონაცემები; წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური



### პრობლემის გადაჭრის გზა: 5W

„5W“ წარმოადგენს კითხვებს, რომლებზე გაცემული პასუხებიც ინფორმაციის მოძიებისა და პრობლემის გადაჭრის საფუძველს წარმოადგენს. ისინი ხშირად გამოიყენება ჟურნალისტიკაში, ბიზნესში, კვლევებსა და კრიმინალურ გამოძიებებში. აღნიშნული მეთოდი ერთგვარი ფორმულაა კონკრეტულ თემაზე სრული ინფორმაციის მისაღებად. „5W“-ს პრინციპის თანახმად, საკითხი შეიძლება ჩაითვალოს სრულყოფილად განხილულად, თუ ის პასუხობს შემდეგ კითხვებს: „ვინ? რა? როდის? სად? რატომ?“.

#### დეტალურად გავცნოთ თითოეულ მათგანს:

„ვინ“ (Who?)

#### „ვინ“ განსაზღვრავს პრობლემაზე მომუშავე პირებს. კითხვების მაგალითებია:

- ვის უნდა პრობლემის გადაჭრა ან ამ პროცესში მონაწილეობის მიღება?
- ვინ იძენს სარგებელს პრობლემის გადაჭრიდან?
- ვინ იხდის ფულს პრობლემის გადასაჭრელად?
- ვინ უჭერს მხარს პრობლემის გადაჭრას?
- ვინაა უფლებამოსილი იმოქმედოს პრობლემის გადასაჭრელად?
- ვის რა როლი აკისრია პრობლემის მოგვარებაში?
- ვის ექნება წვდომა მთავარ მონაცემებზე?
- ვინ მართავს პრობლემის გადაჭრის პროცესს?
- ვინ გვაკლია?

„რა“ (What?)

„რა“ განსაზღვრავს პრობლემის მოგვარების პროცესში წარმოშობილ სხვადასხვა მონაცემს, მასალას, შედეგს, არტეფაქტს და ა.შ. „რა“-სთან მიმართებით შეიძლება დასვათ შემდეგი კითხვები:

- რა არის პრობლემის მოგვარების მიზნები და ამოცანები?
- რა საკითხში დაეხმარება პრობლემის გადაჭრა მოქმედ პირებს?
- რა მონაცემებია საჭირო პრობლემის მოგვარების გზების გამოსავლენად, მოქმედებაში მოსაყვანად და შედეგების მისაღებად?
- რა მონაცემები გვაქვს?
- რა არის მთავარ მონაცემთა წყარო?
- რა ბიზნეს-ნებსების გათვალისწინებით უნდა მოხდეს პრობლემის გადაჭრა?
- რა პროცესების გამართვა და მხარდაჭერაა საჭირო პრობლემის გადასაჭრელად?
- სხვა რა სისტემებთან ურთიერთობას მოითხოვს პრობლემის მოგვარება?
- რა სიდიდეებში უნდა გაიზარდოს პრობლემის მოგვარების დონე?
- სხვა რა პრობლემებს გადაჭრის ან ამცირებს აღნიშნული პრობლემის მოგვარება?
- რა გამოგვრჩა?

„როდის“ (When?)

„როდის“ ეხება დროზე დამყარებულ მოვლენებსა და საქმიანობებს, რომლებიც საჭიროა მიზნის მისაღწევად. „როდის“-თან დაკავშირებული კითხვის მაგალითებია:

- როდისაა საჭირო პრობლემის გადასაჭრელი ღონისძიებების აქტივაცია?

- როდის უნდა შეძლონ მოქმედმა პირებმა კონკრეტული საქმიანობების განხორციელება?
- როდისაა საჭირო პერიოდული ქმედებების ჩატარება (მაგ: დღიურად, ყოველკვირიურად, ყოველთვიურად, კვარტალურად, წლიურად, ა.შ.)?
- როდის უნდა მოხდეს მიღწეული მიზნის მოქმედებაში მოყვანა? (მაგ: სამუშაო საათებში, 24/7/365, ა.შ.)
- საჭიროა თუ არა რომელიმე საქმიანობის მსვლელობის დროში დაფიქსირება?

„სად“ (Where?)

„სად“ განსაზღვრავს პრობლემის გადაჭრის სხვადასხვა გეოგრაფიულ ან/და ლოგისტიკურ ასპექტებს. კითხვების მაგალითებია:

- სად იმყოფებიან მოქმედი პირები?
- საიდან უნდა შეეძლოს მოქმედ პირებს მიზნის მიღწევის შედეგად შექმნილი მდგომარეობის გამოყენება?
- რა ტერიტორიულ ერთეულზე უნდა გადაიჭრას პრობლემა?
- სად უნდა მოხდეს მუდმივ მონაცემთა შენახვა?
- სად უნდა მოხდეს დროებით მონაცემთა შენახვა?
- სად უნდა მოხდეს სარეზერვო ინფორმაციის შენახვა?

„რატომ“ (Why?)

„რატომ“ ეხება სხვადასხვა მამოძრავებელ ან შემზღვეველ ფაქტორებს (შიდა ან/და გარე), რომელთა ფარგლებშიც უნდა მოხდეს პრობლემის აღმოფხვრა. პრობლემის ანალიზის ამ ეტაპზე შეგიძლიათ ასევე გამოიყენოთ მეთოდი – „5 რატომ“. „რატომ“-თან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი კითხვებია:

- რატომ გვჭირდება პრობლემის გადაჭრა?
- რატომ გვჭირდება პრობლემის გადაჭრა ახლა?
- საკითხის განვრცობისთვის 5W-ს ხშირად 1H-საც („როგორ?“ – How?) ურთავენ.

„როგორ“ (How?)

„როგორ“ განსაზღვრავს პრობლემის მოგვარების პროცესში შერჩეული ინსტრუმენტების და მეთოდების გამოყენების თავისებურებებს. კითხვების მაგალითებია:

- როგორ უნდა მოხდეს პრობლემის გადაჭრა?
- როგორ უნდა მოხდეს პრობლემის მოსაგვარებლად ცალკეული მეთოდების გამოყენება?
- როგორ უნდა მიიღონ მონაწილეობა მოქმედმა პირებმა პრობლემის გადაჭრის პროცესში?

**მნიშვნელობა არ აქვს რამხელა პროექტს ამუშავებთ ან რამდენად სერიოზული პრობლემის გადაჭრა გინვით, ზემოთ ნახსენებ კითხვებზე პასუხის გაცემა ძალიან გაგიმარტივებთ ამ პროცესს.**



### ყველაზე ხშირი შეცდომები ბიზნესში

ნებისმიერ წარმატებულ ბიზნესს, რომელიც მოკრძალებული სტარტით დაიწყო, აქვს მარცხებისა და შეცდომების საკმაოდ დიდი ისტორია. ერთი მხრივ, ამან შეიძლება გამბედაობა დაუკარგოს მენარმეს და ხელი შეუშალოს იდეის აყვავებულ ბიზნესად ქცევაში, მეორე მხრივ კი, დაეხმაროს მას მომავალში შეცდომების თავიდან არიდებაში.

#### პარტნიორებთან დაკავშირებული შეცდომები

ბიზნესის სამართავად და იდეის წარმატებად

გადასაქცევად, სწორი პიროვნების შერჩევა ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც პარტნიორის შერჩევა პირად ცხოვრებაში. ექსპერტები ამბობენ, რომ წარმატებული მენარმეები ბიზნესში ოჯახის წევრებსა და ახლო მეგობრებთან პარტნიორობას ერიდებიან. ამის მიზეზი ისაა, რომ ხშირად იმლება პიროვნებებს შორის საზღვრები, რაც აუცილებელია კარგი ბიზნესგადაწყვეტილებების მისაღებად.

#### პრობლემური პატენტები

არსებითად მნიშვნელოვანია პროდუქტის ან

ბიზნესიდეის სამართლებრივი უფლებების დაცვა და იმის უზრუნველყოფა, რომ არავინ აცხადებს საკუთარ უფლებას აღნიშნულ პროდუქტზე/იდეაზე. სამწუხაროდ, ხშირია პატენტთან დაკავშირებული სკანდალები. ცნობილი მაგალითებია: Samsung vs. Sharp, Microsoft vs. Salesforce.com. იმის უზრუნველსაყოფად, რომ თქვენი იდეა კვლავ თქვენს იდეად რჩება, დაპატენტება და სავაჭრო ნიშნის აღება საუკეთესო გზაა.

#### უყურადღებობა კონტროლთან მიმართებაში

ბიზნესპარტნიორებსა და სანდო ექსპერტებზე პასუხისმგებლობის დელეგირება ხშირად გონივრულ გადაწყვეტილებად მოიაზრება, თუმცა, ისტორიამ დაადასტურა, რომ ზოგჯერ ასეთი საქციელი ძვირად შეიძლება დაგიჯდეთ. თუ მცირე ბიზნესის ერთადერთი მესაკუთრე ხართ ან გაკისრიათ მაღალი პასუხისმგებლობა კომპანიაში ფულადი სახსრების მოძრაობაზე, ფინანსების გონივრულ განკარგვაზე მოგიწევთ ზრუნვა. არასოდეს გადასცეთ ჩეკზე ხელმოწერის ან ონლაინ ფინანსურ ანგარიშებზე წვდომის უფლება თანამშრომელს და ამით წინასწარ აირიდეთ თაღლითობის საფრთხე.

#### ყველანაირი რისკის თავიდან არიდება

თუ კაპიტალის ფინანსირებას საჭიროებთ, საინვესტიციო პარტნიორების ბიზნესში ჩართვის რწმენის ელემენტი დაგჭირდებათ.

მათ გარეშე გაგიჭირდებათ გაზრდა და თქვენს ბიზნესსაც სტაგნაციისთვის განირაგებ. მიუხედავად იმისა, რომ რესურსების მოსაზიდად ინვესტორებთან ან სხვა პარტნიორებთან დაახლოებას გამბედაობა სჭირდება, თქვენ მაინც შეგიძლიათ იმოქმედოთ ისე, რომ მინიმალური რისკის ქვეშ დააყენოთ საკუთარი კაპიტალი, კომპანიაში მიმდინარე პროცესები და კულტურა. თქვენს ბიზნესშიაში მოქმედ ლიდერებთან დაახლოებით, შეგიძლიათ მიიღოთ საჭირო კაპიტალი, მათ ქსელებთან წვდომა, კონტაქტები და უნარები.

#### საიდუმლოების შენახვა

ხშირია ცდუნება არ გააუღეროთ საკუთარი ბიზნესიდეები იმის შიშით, რომ ვინმე მოიპარავს მათ. შედეგად, ვერც ექსპერტის რჩევებს იღებთ და ვერც საკონსულტაციო მომსახურებას. ეს კი გიჭირთ გზას ღირებულებების კონტაქტებისკენ, რომლებსაც შეეძლოთ თქვენი ბიზნესის გაუმჯობესება. ამგვარი პრობლემების გადაჭრა შეუძლია კარგად დაწერილ კონფიდენციალურ ხელშეკრულებას – მარტივ, ერთგვერდიან კონტრაქტს, რომელიც გარანტიას მოგცემთ, რომ თქვენი ბიზნესპრაქტიკა არ გახდება ცნობილი მედიისა და კონკურენტებისთვის. რეკომენდირებულია იურიდიული მრჩევლის დახმარება ისეთი ხელშეკრულების შესადგენად, რომელიც ერგება თქვენს ბიზნესსა და საჭიროებებს.

სტატიის წყარო: business.org.ge





# ჩაის კულტურის სარევეები

ჩაი მრავალწლიანი, მარადმწვანე მცენარეა. ათასწლეულების მანძილზე იგი ცნობილი იყო მხოლოდ აზიაში, ევროპაში კი XVI საუკუნეში შემოვიდა. დღესდღეობით ჩაის ყველაზე დიდ მწარმოებლებად ითვლებიან ჩინეთი, ინდოეთი და შრი-ლანკა. ჩაის მრავალი სახეობა არსებობს - შავი, თეთრი, წითელი, ყვითელი, მწვანე. მათ დამუშავების ტექნოლოგიისა და ხარისხის მიხედვითაც განასხვავებენ. პოპულარულია ასევე ჩაი სხვადასხვა დანამატებით, მაგალითად - ჟასმინით, ვარდით, მანგოთი და სხვა, ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი ხარისხის სახეობად ითვლება ბაიხის ჩაი, რომლის შემადგენელი კომპონენტი უმეტესად ტიპსი ანუ ბუსუსებიანი კვირტია. შავ და მწვანე ჩაის ბუსტად ერთი და იმავე ბუჩქიდან კრეფენ, შავ ჩაის დამუშავების შედეგად იღებენ, მწვანე ჩაი კი უფრო ნაკლებ დამუშავებას საჭიროებს და, შესაბამისად, უფრო მეტად ინარჩუნებს სასარგებლო თვისებებს. მწვანე ჩაი ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს სხვადასხვა დაავადებათა წინააღმდეგ.

საქართველო არის ერთ-ერთი ყველაზე ჩრდილოეთით მდებარე ჩაის მწარმოებელი ქვეყანა მსოფლიოში. შავი ზღვის ტენიანი სუბტროპიკული კლიმატი ქმნის იდეალურ პირობებს ჩაის წარმოებისთვის დასავლეთ საქართველოს ხუთ რეგიონში: აჭარა, გურია, სამეგრელო, იმერეთი და აფხაზეთი. საქართველოში ჩაის წარმოებისთვის ხელსაყრელი კლიმატური პირობები მე-19

საუკუნის შუა პერიოდში აღმოაჩინეს და პირველი ჩაის პლანტაციებიც სწორედ ამ დროს გაშენდა. საქართველო იყო ჩაის მთავარი მწარმოებელი ქვეყანა საბჭოთა კავშირში, ამ პერიოდის განმავლობაში დაახლოებით 70 ათასი ჰა ჩაის პლანტაცია არსებობდა. საბჭოთა კავშირისგან დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან მალევე, სამოქალაქო ომისა და ბაზრების დაკარგვის პარალელურად, ქართული ჩაის სექტორიც ჩამოიშალა, ამ რთული მდგომარეობის გამოსწორება მხოლოდ 1990-იანი წლების ბოლოსა და 2000-იანი წლების დასაწყისში დაიწყო, თუმცა მხოლოდ ნაწილობრივ. წლიდან წლამდე ჩაის წარმოებამ იკლო, რის შედეგადაც დღეს მხოლოდ 1,800 ტ. ჩაი იწარმოება.

ჩაის პლანტაციებში გავრცელებულია სხვადასხვა მავნე ორგანიზმი, მათ შორის აღანიშნავია სარეველა მცენარეები: კაროლინის ძაღლყურძენა (*Solanum carolinense* L.), ენრის გვიმრა (*Pteridium tauricum* Presl. V. Kreez.), მთის ჩადუნა (*Dryopteris filix mas* (L.) Schott.), ავშანფოთლიანი ამბროზია (*Ambrosia artemisiifolia* L.), გლერტა (*Cynodon dactylon* (L.) Pers.), ბურჩხა (*Echinochloa crus-galli* (L.) R. et Sch.), მწვანე ძურწა - *Setaria viridis* (L.) P. B. მხოხავი ჭანგა - *Agropyrum repens* (L.) P. B. ხვართქლა - *Convolvulus arvensis* L., შალაფა - *Sorghum halepense* (L.) Pers..

## კაროლინის ძაღლყურძენა - *Solanum carolinense* L.



მრავალწლიანი, ფესვნაყარი სარეველა ძაღლყურძენასებრთა ოჯახიდან, კარტოფილს ნაავს. საქართველოში შემდეგულადაა გავრცელებული; ღერო სწორი, 30-120 სმ სიმაღლის, მსხვილი დატოტვილი ვარსკვლავა ბენჯებით და მაგარი მოყვითალო ეკლებით; ფოთლები მოკლე ყუნწიანი, მთლიანი, მორიგეობით განლაგებული, წაგრძელებული, კვერცხისებრი, 5-15 სმ სიგრძის, ფრთისებრ დანაკვეთილი, შუა ძარღვი და ყუნწი დაფარულია ვარსკვლავა ბენჯებით; ყვავილები - მოციფრო

- მოთეთრო ან იასამნისფერია. მთელი მცენარე დაფარულია ბუსუსებით, ყუნწისა და ფოთლის მთავარ ძარღვებზე 4-5 მმ სიგრძის მოყვითალო ეკლებია განლაგებული. ნაყოფი - კენკრა, მოყვითალო ან ნარინჯისფერი, მრგვალი, გლუვი ზედაპირით (1.5 - 2სმ), კენკრაში 40-60 თესლია, თესლის სიგრძე 2-3 მმ, ოვალური, გვერდებშიჭყლეტილი, ყვითელი ან ყავისფერი, ფოსფორიანი ზედაპირით, მცირე ზომის ჭიპი მოთავსებულია თესლის ნიბოზე.

## ენრის გვიმრა - *Pteridium tauricum* Presl. V. Kreez.



მრავალწლიანი, სპოროზანი, ფესურიანი, ძნელად აღმოსაფხვრელი მცენარეა გვიმრისებრთა ოჯახიდან, რომლის სიმაღლე 2 მ-მდე აღწევს. ფესურა - მხოხავი, ფოთოლი - 2-3-ჯერ ფრთისებრდანაკვეთულია, ქვედა მხარე წითური ხშირი ბუსუსებითაა შებუსული, მრავლდება ფესურითა და სპორებით. სპორები ივლის-აგვისტოში მწიფდება.

## მთის ჩადუნა - *Dryopteris filix mas* (L.) Schott.



გვიმრასებრთა ოჯახის წარმომადგენელია, 1 მ-დე სიმაღლის სპოროზანი, ფესურიანი, მრავალწლიანი მცენარეა, ფესურა

კარგად აქვს განვითარებული და ძველი ფოთლების ყუნწების ძირებსა და მრავალ თხელშიან ქერქშია გახვეული, მიწის ზემოთ განვითარებული ღერო არ გააჩნია; ფოთლები დიდი ზომის, კენტფრთართული, ფესვის ყელთა ჯგუფურადაა შეკრებილი, ახალგაზრდა ფოთლები სპირალურადაა დახვეული და ზრდისას თანდათან სწორდება, ძლიერ შხამიანი მცენარეა.

## ავშანფოთლიანი ამბროზია - *Ambrosia artemisiifolia* L.



ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა რთულყვავილოვანთა ოჯახიდან. ფესვი - მთავარდერძა, ძლიერ დატოტვილი, ნიადაგში აღწევს 4 მ-მდე; ღერო - სწორ-მდგომი, დატოტვილი, შებუსული, 0.1-2.5 მ სიმაღლის; ფოთლები - ერთი ან ორმაგ ფრთისებრდანაკვეთელი, ქვედა მხრიდან შებუსული; ყვავილები - ყვითელი, კალათად შეკრებილი (ერთსახლიანი მცენარეა მდებარეობითი და მამრობითი ყვავილებით); ნაყოფი - უკუკვერცხისებური თესლურა საბურველით, ცენტრში ერთი დიდი ქაცვით და 5-7 პატარა ქაცვებით ირგვლივ თესლის ზედა მრგვალ ნაწილზე; მომწვანო-მონაცრისფრო, ყავისფერი, სიგრძე 2.5-3.25 მმ, სიგანე და სისქე 1.5-2 მმ. ნაყოფს ანუ თესლურას ადვილად შორდება საბურველი, თესლი უკუკვერცხისებური, გლუვი, ბზინვარე, ყავისფრიდან შავამდე, სიგრძე 1.5-2.2 მმ, სიგანე და სისქე 1-1.5 მმ. ყვავილობა - ივლისის ბოლო, აგვისტო; ნაყოფს იძლევა სექტემბერ - ოქტომბერში. მტვერი იწვევს ადამიანის ალერგიულ რეაქციებს.



ერთწლიანი, მარცვლოვანი სარეველაა, სიმაღლით 15-100 სმ, ფოთლები ლანცეტისებური, სიგანით 2.5 სმ, ყვავილედით ერთ ყვავილიანი საგველაა; კილიანი მარცვლი კვერცხისებურ-ელფისური, ზემოთ ნაწვეტებული, სიგრძე 3 -3.5 მმ, სიგანე 2 მმ; მარცვლი ოვალურ-კვერცხისებრი, მოყავისფრო, ცვილისებური ზედაპირით, სიგრძე 2 მმ, სიგანე 1.5 მმ. ნიადაგიდან 80% აბოტი გამოაქვს, ერთი მცენარე იძლევა 40 000 თესლს.

**გლერბა - Cynodon dactylon (L.) Pers.**



მრავალწლიანი, ფესურიანი, ბალახოვანი სარეველაა მარცვლოვანთა ოჯახიდან 15-50 სმ სიმაღლის; ღერო დატოტვილი, სწორი; ფოთლები ლანცეტისებური, უხეში; ყვავილედით - თავთავი წვრილი. კილიანი მარცვლი მოგრძო - კვერცხისებური, სიგრძე 2.25 - 2.75 მმ, სიგანე 0.5 - 0.75 მმ; მარცვლი ოვალურ-კვერცხისებრი, ყავისფერი, სიგრძე 1.25-1.75 მმ, ერთი მცენარე იძლევა 10000 თესლს, რომელიც სიცოცხლისუნარიანობას ინარჩუნებს 10 წელიწადს.

**ბურჩხა- Echinochloa crus-galli (L.) R. et Sch.**



**მწვანე ძურნა - Setaria viridis (L) P. B.**



ერთწლიანი მარცვლოვანი სარეველაა. ფესვი - ფუნჯა; ღეროს სიმაღლე 20 - 100 სმ; ფოთლი ლანცეტისებური, ყვავილედით - თავთავი, სიგრძით 3 - 12 სმ; მარცვლი ოვალურ-კვერცხისებრი, მოყვითალო-ყავისფერი, სიგრძე 2 - 2.5 მმ, სიგანე 0.75 -1.5 მმ, თესლის სიცოცხლისუნარიანობა 4 წელი.

**მხოხავი ჭანგა - Agropyrum repens (L.) P. B.**



მრავალწლიანი, ბალახოვანი, ფესურიანი, ძლიერ საშიში სარეველაა მარცვლოვანთა ოჯახიდან. ფესურა გრძელი, ვრცელდება, როგორც ჰორიზონტალურად, ისე ვერტიკალურად - 5 -15 სმ - მდე; ღეროს სიმაღლე 40-150 სმ; ფოთოლი - შიშველი, ბრტყელი, ხაზურა; ყვავილედით - რთული თავთავი; თესლი - მარცვლი, ჩალისფერი, სიგრძე - 0.5 სმ.

**ხვართქლა - Convolvulus arvensis L**



ჩაის მცენარე მარადმწვანე ბურჩხა, რომელიც მიეკუთვნება Theaceae-ს ოჯახს, Camellia-ს გვარს. კულტურაში ინარჩუნება ჩაის სუბტროპიკული სახეობა - Thea sinensis და ტროპიკული სახეობა - Thea assamica. იგი შეიცავს ეთეროვან ზეთებს, ცილოვან ნივთიერებებს, თავისუფალ ამინომჟავებს, ალკალიიდებს, კოფეინს, პიგმენტებს, პექტინოვან ნივთიერებებს, ფერმენტებს, მინერალურ ნივთიერებებს, მიკროელემენტებს. ჩაის მცენარის გაშენების ძირითადი მიზანია ნაზი ყლორტების დუყების მიღება, რომლისგანაც მზადდება სხვადასხვა

მრავალწლიანი ბალახოვანი, ფესურიანი, აბეზარი, შხამიანი სარეველაა ხვართქლასებრთა ოჯახიდან. ღერო - მხვიარა შიშველი წვრილი, სიმაღლე ერთი მეტრი; ფოთლები - ვიწრო შუბისმაგვარი; ყვავილი - თეთრი ან ვარდისფერი; ნაყოფი - კოლოფი, მონაცრისფრო-მწვანე, მონაცრისფრო-ყავისფერი, ნაცრისფერი, მომრგვალო-ოვალური, ხაოიანი ზედაპირით, სიგრძე 6 -7.5 მმ, სიგანე 6.5 მმ, თესლი უკუკვერცხისებრი, სამწახნაგოვანი, ზედაპირი გლუვი, მონაცრისფრო-ყავისფერი, მუქი ნაცრისფერი, თითქმის შავი, სიგრძე 2.5 - 3.5 მმ, სიგანე 2 - 2.5 მმ.

**შალაფა - Sorghum halepense (L.) Pers.**



მიეკუთვნება მარცვლოვანთა ოჯახს, ფესურიანი სარეველაა, აბეზარი; ღერო - სწორმდგომი 2 მ-მდე; ფოთოლი ლანცეტისებური; ყვავილედით თავთავი; ნაყოფი - მარცვლი, მოგრძო კვერცხისებური, ყავისფერი, სიგრძე 5-6 მმ, სიგანე 2 მმ, ერთ თავთავში 500-800-მდე მარცვალი.



სახის (შავი, მწვანე, ყვითელი, წითელი, თეთრი და სხვა) ჩაი. საქართველოში ჩაის პლანტაციები გაშენებულია შავი ზღვის სანაპიროზე, ტენიან სუბტროპიკულ ზონაში (აჭარა, გურია, სამეგრელო, აფხაზეთი). მსოფლიოში ჩაის 2 მილიარდზე მეტი ადამიანი მოიხმარს. მას სასიამოვნო გემური თვისებების გარდა, სამკურნალო თვისებებიც გააჩნია. საქართველოში ყოველწლიურად იზრდება მოთხოვნა ადგილობრივი წარმოების ეკოლოგიურად სუფთა ჩაის პროდუქციამდე.



# მზესუმზირას მოვლა-მოყვანა

კულტურული მზესუმზირა ერთ-ერთი ძირითადი ზეთოვანი კულტურაა მთელს მსოფლიოში. საქართველოში იგი ძირითადად მოჰყავთ კახეთის და ქვემო ქართლის რეგიონებში.

მზესუმზირას მაღალი მოსავლის მისაღებად, საჭიროა შეირჩეს ხარისხიანი სათესლე მასალა, გათვალისწინებული იქნას აგრო-კლიმატური ფაქტორები, დროულად ჩატარდეს როგორც აგროტექნიკური, ასევე მცენარეთა დაცვის ღონისძიებები და სხვ.



## ნიადგის დამუშავება

მზესუმზირა კარგად ხარობს სხვადასხვა ტიპის ნიადაგზე, თუმცა, მისთვის ყველაზე უფრო ხელსაყრელია შავმიწა და ალუვიური ნიადაგები. მიუღებელია მსუბუქი ქვიშარი, დაჭაობებისკენ მიდრეკილი, მუავე ან ძლიერ მლაშე ნიადაგები. ნიადაგის ოპტიმალური pH 6-7,5-ია.

ნიადგის დამუშავებისას ხდება მისი სტრუქტურის გაუმჯობესება, ისპობა აღმოცენებული სარევე-ლების დიდი ნაწილი, მათი თესლი კი ექცევა სიღრმეში, ასევე უშვობს აერაციას, იქმნება მასში ტენის გარკვეული მარაგი და ა.შ. თუ ნიადაგი დასარეველიანებულია, წინამორბედი კულტურის ადებისთანავე სასურველია აიჩეოს 6-8 სმ ან 10-12 სმ სიღრმეზე სარეველების (ერთწლოვანი, მრვაწლოვანი) ტიპიდან გამომდინარე, ხოლო ნიადაგის მშრალად ხვანა ხდება ოქტომბრის ბოლოს ან ნოემბერში 27-30 სმ სიღრმეზე წინმხველიანი გუნით. ურწყავ და მცირენალექიან ადგილებში ღრმად ხვანა კარგი ღონისძიებაა ნიადაგში წყლის მარაგის შესაქმნელად. ნიადაგის დამუშავება ასევე საჭიროა თესვის წინ.

## თესვა

პუნქტირული თესვის შემთხვევაში 1 ჰა-ზე საჭიროა 5-7 კგ მაღალი ხარისხის თესლი. სასურველია სათესლე მასალა დამუშავებული იყოს პესტიციდებით მავთულა ჭიების, ფომოზის, ნაცრის, ფუზარიოზის, ალტერნარიოზის, ასევე აღმონაცენში თეთრი და ნაცრისფერი სიღამპლის საწინააღმდეგოდ.

მზესუმზირას კულტურის განვითარებისთვის ხელსაყრელი ტემპერატურაა 23-27°C ამიტომ, თესვის ვადა უნდა შეირჩეს იმგვარად, რომ

თავიდან ავიცილოთ ყვავილობის პერიოდში მაღალი ტემპერატურით გამოწვეული რისკები.

კახეთის რეგიონის ურწყავ პირობებში მზესუმზირას თესვისთვის ყველაზე ხელსაყრელი ვადაა მარტის თვე. ამ პერიოდში ნათესი მზესუმზირა კარგად იყენებს ნიადაგში დაგროვილ ტენს, შესაბამისად, ზაფხულის მშრალ, გვალვიან პერიოდში ასწრებს ყვავილობას და თესლის ფორმირებას. აპრილში (განსაკუთრებით მის მეორე ნახევარში), ნათესი მზესუმზირას ყვავილობა გვალვიან პერიოდს ემთხვევა, რის გამოც კალათაში მრავლად ვითარდება ცარიელი თესლურები. შედარებით ნალექიან ადგილებში თესვა შეიძლება მარტიდან აპრილის პირველ ნახევარამდე.

ჩათესვის სიღრმე დამოკიდებულია ნიადაგის ტიპზე და კლიმატურ ფაქტორებზე: გვალვიან პირობებში ჩათესვის სიღრმე 8-10 სმ-ია, ტენიან პირობებში 5-7 სმ. მძიმე თიხნარზე ჩათესვის სიღრმეს ამცირებენ, ხოლო მსუბუქ ნიადაგებზე - ზრდიან. ურწყავ ადგილებში მცენარეთა კვების არე 70X30 სმ ან 60X40 სმ-ია, შედარებით ტენიან ადგილებში - 60X30 სმ ან 70X20 სმ. მზესუმზირას კულტურისთვის კარგი წინამორბედებია საშემოდგომო თავთავიანები (ხორბალი, ქერი) და სიმინდი. არ არის სასურველი მზესუმზირას თესვა ერთსა და იმავე ნაკვეთზე, რადგან სპეციფიკური მავნებლებისა და დაავადებების (მ.შ. პარაზიტი მცენარე - კელაპტარა) გავრცელების გამო, მნიშვნელოვნად მცირდება მოსავალი.

## ბანოყიჩიება

სასუქების გამოყენებამდე სასურველია ჩატარდეს ნიადაგის ანალიზი. კომპლექსური სასუქები ძირითადი ხვნის წინ შეაქვთ, ხოლო

ამოტიანი სასუქები - კულტურის 3-4 წყვილი ფოთლის ფაზაში კულტივაციასთან ერთად, როდესაც მცენარე იწყებს ინტენსიურ ზრდას. ჭარბი ამოტი უარყოფითად მოქმედებს ცხიმის შემცველობაზე, ამიტომ, მისი შეტანა ნიადაგში უნდა მოხდეს ოპტიმალური დოზით (მორწყვის ან წვიმის წინ).

მზესუმზირასთვის მინერალური სასუქების დოზები იცლება ნიადაგის ანალიზის და აგრო-კლიმატური პირობების მიხედვით. 1 ჰა-ზე მზესუმზირას 2 ტონა მოსავლის მისაღებად შეაქვთ, დაახლოებით, 110 კგ სუფთა ამოტი, 45 კგ ფოსფორი (P2O5) და 80 კგ კალციუმი (K2O).

## ნათესის მოვლა

მნიშვნელოვანია, რომ ვეგეტაციის განმავლობაში მზესუმზირას ნაკვეთი სუფთა იყოს სარეველებისგან, რადგან ისინი ართმევენ საკვებ ნივთიერებებს და წყალს. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ საჭიროების შემთხვევაში გამეჩხვრება ჩატარდეს დროულად - პირველი წყვილი ნამდვილი ფოთლის ფაზაში.

აღმოცენებიდან 10 დღის შემდეგ, ტარდება მწკრივებს შორის კულტივაცია 6-7 სმ სიღრმეზე;

მეორე კულტივაცია ტარდება პირველიდან 20 დღის შემდეგ, 8-10 სმ სიღრმეზე;

შემდგომი კულტივაცია შეიძლება ჩატარდეს (თუ მცენარის სიმაღლე ხელს არ შეუშლის) სარეველების გამოჩენის ან ნიადაგის ქერქის გაჩენისას 7-8 სმ სიღრმეზე.

ხშირი გაფხვიერება ხელს უწყობს ნიადაგში ტენის შენარჩუნებას და სარეველების წინააღმდეგ მექანიკურ ბრძოლას. მარცვლოვანი და ფართოფოთლოვანი სარეველების წინააღმდეგ აღნიშნული ღონისძიებების გარდა გამოიყენება ჰერბიციდები, რომლებიც ნიადაგში შეაქვთ თესვამდე ან დათესვიდან 2-3 დღეში, ასევე, ვეგეტაციის პერიოდში - კულტურის და სარეველების განვითარების ფაზების გათვალისწინებით.

მიუხედავად იმისა, რომ მზესუმზირა გვალვაგამძლე მცენარეა, იგი მაინც დიდი რაოდენობით საჭიროებს წყალს - განსაკუთრებით ვეგეტაციის მეორე ნახევარში - კალათის წარმოქმნიდან ყვავილობის დასასრულამდე.

ამ პერიოდში იგი წყლის მთელი რაოდენობის 60%-ს მოიხმარს. წყლის ნაკლებობა იწვევს ფუტელსიანობას. მორწყვის მეთოდი დამოკიდებულია კონკრეტული ადგილის ტექნიკურ და ეკონომიკურ საშუალებებზე. მზესუმზირას ნაკვეთი შესაძლებელია მოირწყას, როგორც დასაწვინებელი სარწყავი სისტემის გამოყენებით, ისე, წყლის ნაკადის კვლეში მიშვებით.

## შავნებელ-დაავადებები და ბრძოლის ღონისძიებები

სარეველებიდან მზესუმზირას ნათესებს მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს პარაზიტი მცენარე კელაპტარა, რომელიც სახლდება მცენარის ფესვებზე და ართმევს მას საკვებ ნივთიერებებს. კელაპტარას წინააღმდეგ ჰერბიციდის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ ჰერბიციდისადმი გამძლე მზესუმზირას ჰიბრიდებში.

მაგნე მწერებიდან მზესუმზირას ზიანს აყენებს მზესუმზირას ალურა, მზესუმზირას ხარაბუზა, ბოსტანა, იტალიური კალია, ასევე შავტანიანების, ტკაცუნების და სხვა მწერების მატლები. ნიადაგში მცხოვრები მწერები ძირითადად საშიშია აღმოცენების პერიოდში. მწერების წინააღმდეგ საბრძოლველად გამოიყენება სხვადასხვა ინსექტიციდი.

სოკოვანი დაავადებებიდან აღსანიშნავია: თეთრი სიღამპლე ანუ მზესუმზირას სკლეროტინიოზი, მზესუმზირას ჟანგა, მზესუმზირას ჭრაქი, ვერტიცილიოზი და სხვა.

აღსანიშნავია, რომ მავნებელ-დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლა იწყება თესლის შერჩევიდან, მისი თესვისწინა დამუშავებიდან და გრძელდება ვეგეტაციის პერიოდში პესტიციდების დროული და რაციონალური გამოყენებით, რომელთა შექმნა და გამოყენება სასურველია მოხდეს შესაბამის სპეციალისტებთან კონსულტაციის გავლის შემდეგ.

## მოსავლის აღება და შექმნა დამუშავება

მოსავლის აღება ხდება აგვისტოს ბოლოს ან სექტემბრის დასაწყისში. თესლის სიმწიფის ობიექტურ მაჩვენებელს წარმოადგენს თესლის ტენიანობა. თუმცა პრაქტიკაში ხშირად იყენებენ კალათების სიმწიფის ხარისხს, რომელიც ვიზუალურად განისაზღვრება, კერძოდ, კალათების უმეტესობა (80%) იღებს ყავისფერ შეფერილობას.

მოსავალს იღებენ მარცვლეულის ამღები კომბაინით, რომელსაც მიმაგრებული აქვს სპეციალური მიმმართველები. ახლად აღებული თესლის ჩახურების თავიდან ასაცილებლად, ხდება მისი განაწილება და შრობა. მნიშვნელოვანია ტენის შემცველობის განსაზღვრა შენახვისათვის, კერძოდ, ზეთის დაბალი შემცველობის ჯიშებში ტენიანობა უნდა შეადგენდეს 10-12%-ს, ხოლო ზეთის მაღალი შემცველობის მქონე ჯიშებში 7-9 %-ს. ყურადღება უნდა მიექცეს ასევე იმ ფაქტს, რომ ხდებოდეს შესანახი შენობის ვენტილაცია.